

Jászi Oszkár: A szellemi munka értéke és értékeltetése.

Minden szellemi munka mai nyomasztó helyzete Magyarországon nemcsak anyagi, de erkölcsi válságon is alapszik. Ez az erkölcsi válság abban áll, hogy a szellemi munkát nemcsak alacsonyra értékelik, de annak tényleges, reális értéke is szerfelett alacsony. A legtöbb szellemi munkakifejtés nemcsak unskilled labour (tanulatlan munka: hisz a szellemi munka tanultsága nem esik szükségkép össze azzal a hivatalos minősítéssel, melyet jiskblájricon vagy főiskoláinkon rányomnak!) hanem gyakran apathikus, rosszindulatú, sőt nem egyszer lelketlen, gonosz munka: valóságos szellemi rabszolgá-munka-teljesítmény.

Társadalmunknak nincs helyes fogalma a szellemi munka igazi értékéről s azért nem képes azt megbecsülni, szellemi munkásai pedig ugyanezen okból nem képesek magasrendű, minél lelkesebb és minél kvalifikáltabb értékeket termelni.

Egykor a szocialista elmélet némely túlzott formulázása csak a testi munkának volt hajlandó értéktermelő erőt tulajdonítani, részben a vele összefüggő fájdalmas áldozatok, részben az általa létrehozott látható materiális eredmények folytán. Ma már alig kell behatóbban cáfolni e tan helytelenségét: a munka áldozati jellege époly kevésbé képezi annak konstitutív alkotórészét, mint az általa létrehozott materiális eredmények. A munka érteke produktívásától függ: alkalmasságától olyan alkotások létrehozatalára, melyek testi vagy lelki szükségleteinket kielégítjük. Minél magasabbrendű a szükséglet, melyet kielégít, rendszerint annál ritkább az az energia, mely ama szükséglet kielégítésére rendelkezésre áll s annál nagyobb az illető munkateljesítmény természetes értéke. Tudom, hogy e tétel történelmileg ellentmondásra találhat, de ez onnan van, hogy egyrészt a szükséglet magasabb és alacsonyabb rendűsége koronként különböző megítélés alá esik, másrészt ez a tendencia csakis teljesen szabad munka- és csereviszonyok mellett törhet magának utat.

Általában azt lehet mondán hogy a szellemi munka abszolút

értéke attól függ, mennyire képes az az illető kornak civilizációját és kultúráját fejleszteni.

Egy kornak civilizációján mindazon berendezések és intézmények losszeségét értem, melyek az emberek testi és lelki szükségleteinek kielégítésére szolgálnak.

Egy kornak kultúrája a testi és lelki tökéletesedés tényleg eleiért foka.

Testi és lelki tökéletesedés pedig semmi egyéb, mint összes ja közre hasznos képességeink kifejltségének optimum-állapota. Ezekből a meghatározásokból rögtön nyilvánvaló, hogy a legmagasabb civilizációt nem szükségkép kíséri a legmagasabb kultúra is és megfordítva. Így a mi mai kapitalista korszakunk a külsői civilizáció viszonylag magas fejlettsége mellett nem éri utói sem Gíójrjögorsziág ragyogó testi és művészeti, sem a középkor vallásos, sem India metafizikai kultúráját.

Ezen fa gondolatúton tovább menve, azt is mondhatjuk: a civilizáció annál fejlettebb, minél több ember számára biztosítja a legtökéletesebb kultúrát, A kultúra pedig annál tökéletesebb, minél több embert tesz öncélúvá, minél több embernek adja meg ja lehetőséget arra, hogy egyénisége domináns tehetségeit minél magasabb fokra fejleszthesse.

Ezekből a szempontokból nem nehéz megszabni a szellemi munka feladatát a civilizáció és a kultúra szolgálatában. Olyan technikai és gazdasági organizációt kell teremtenie, mely fokozza a termelést. Olyan jogrendet, mely igazságosan osztja fel a termelés eredményét s mely megvédi az egyén testi-lelki szabadságát minden irányban. Oly tudományt, mely megismerésre törekedve minél teljesebb rendet farag a tények chaoszába s minél nagyobb uralmat biztosít saját magunk és a kültermészet felett. Olyan erkölcsöt, mely a személyiségnek abszolút értéket tulajdonít, mely fejleszti az egyéni felelősségérzetet és a társadalmi szolidaritást. Oly vallást, mely harmóniát teremt az egyén és mindenség között s mely természetfölötti szankcióval biztosítja a helyes jogot és erkölcsiséget. Oly művészetet, mely nemes örömök segítségével kitágítja az egyéniséget, mely a kultúra legfejlettebb értékeit érzékiéi meg s mely öncélúvá teheti az életet akkor: is, ha az tényleg eszközzé is vált a jelen szomorú adottságában. S végül oly politikát kellene üznie, mely arra irányul, hogy az emberi tevékenység összes ágai elérjék a kor erőforrásai mellett lehetséges legfejlettebb állapotukat.

Csakis egy ilyen széleskörű és ideális célkitűzés adhat komoly értéket a szellemi munkának s minél jobban közelíti meg a szel-

lemi munka az itt körvonalozott célokat annál nagyobb lesz társadalmi értéke minden szabadj és értelmes társadalomban.

Sajnos, a mi magyar társadalmunk átlag szellemi munkája – egyes dicséretes kivételektől eltekintve – nem ilyen természetű. A technikai és a gazdasági organizáció többnyire nem a termelést fokozza, hanem csak a kapitalisták profitjait gyarapítja. A jogrend főtörekvése a privilégiumok és a monopóliumok fenntartása. A tudomány elsősorban az adott helyzet igazolásán dolgozik, fejlesztő legfeljebb annyiban, amennyiben erre az uralkodó körökből megbízást kap. Az erkölcs a tömegek alávetésének és eszközül felhasználásának lelki organizációja, a vallás pedig ugyanennek transcendentális szankciója. A művészet alacsony ösztönök és sekély gondolatok érzéki dédelgetője. A politika a hatalom mai rendje fenntartásának eszköze.

A szellemi munka nálunk csaknem teljesen elvesztette; az összeköttetést eredete ragyogó feladataival s csaknem teljesen kimerül az állam és a hatalmasok érdekeinek szolgálatában. A legtöbb szellemi munkás pályájában alig lát egyebet, mint a megélhetés eszközét s nem érzi az (alkotás, a teremtés hivatását, büszkeségét és morális felelősségét!

A szellemi munkás egy társadalmi automata lett. A fáktól nem látja az erdőt: csak megfizetett penzumát végzi el, de nem érzi a rábízott nagy értékek komolyságát és horderejét. Foglalnia sincs róla, hogy az ő küldetése e földön a szervezett világállam eljövételének munkása lenni, mely a civilizáció legmagasabb foka lesz. És fogalma sincs róla, hogy az ő másik hivatása az öncélú emberek harmóniáját előkészíteni, mely a kultúra legmagasabb foka lesz. A magyar szellemi munkások legnagyobb része bosszul fizetett, szabadság- és lendületnélküli rabszolgamunkát végez, melyet maga is un, utál vagy gyűlöl.

Csoda-e, hogy egy hivatást, mely magát ily kevéssé értékeli, a társadalom sem értékelhet! Aki bármely szellemi munka köziben nem látja s nem érzi amaz emberek élő érdekeit és szükségleteit, melyek kielégítésére munkája irányul, az lelketlen automata, mely nem méltó társadalmi megbecsülésre!

De ne legyünk túlszigorúak a magyar szellemi munkásokkal szemben. Valljuk be, hogy elmaradt állapotuk nemcsak oka, de okozata is társadalmunk elmaradt civilizációjának és kultúrájának. A magyar társadalom egy keveset termelő, tehát koplaló társadalom, mely nem képes munkásait tisztességesen jutalmazni. A magyar társadalom egy oligarchikus, tehát a szellemi szabadságot elnyomó társadalom, mely a szellemi munka szolgálatait nem a

kulfura nagy közérdeke, hanem mindenféle osztály- és klikkérdések konzerválása szempontjából mérlegeli.

A szellemi munka felszabadításának útja ezekkel a megállapításokkal adva van: Helyes erkölcsi fogalmakat kell teremteni a szellemi munka alapvető értékéről; fokozni kell az anyagi és szellemi termelést; széles, szabad és demokratikus közvéleményt kell életrehozni.

Csakis így alakulhat ki oly szellemi munkások társadalma,, mely teljes erkölcsi függetlenségben és az alkotás tiszta örömei által serkentve, lelkesen vállalhatja a civilizáció és a kultúra összes nagy értékeinek képviselőit, védelmét és fejlesztését.

F. M. Dostojewski: Franciaország, a köztársaság és a szocializmus.

(Megjelent 1876. márciusában,)

Nálunk most mindenki a békéről beszél. Mindenki hisz a hosszantartó békében, mindenütt napos a láthatár, új szövetkezéseket, új erőket látni. Hogy Parisban ismét visszaállították a köztársaságot, abban a béke zálogát látják és hogy ezt a köztársaságot Bismarck állította ismét helyre, – még ebben is a béke zálogát látják. Kétségtelenül ezt látják a keleti nagyhatalmak egyetértésében – és talán némelyek a jelenlegi hercegovinál nyugtalanságot is nem kevésbé a tartós európai béke jelének tekintik... talán azért is, mert a hercegovinál kérdés kulcsa Berlinben található és ugyancsak Bismarck ládikájában? De nálunk mégis csak leginkább a francia köztársaságnak örülnek. Különbözik: mért vezet Európában még ma is Franciaország és nem a győzedelmes Németbirodalom? Paris legkisebb eseménye, miként egykor, úgy ma is, Európában nagyobb figyelemmel és szimpáthiával találkozunk, mint némely jelentőségteljes berlini esemény. Kétségtelenül azért, mert ez az ország mindenkor az első lépés, az első kísérlet és az új eszmék termékeny talajának országa volt! Ezért várja mindenki onnan a »vég kezdetét«. És ugyan ki más teszi meg ezt a végzetes és végérvényes lépést, ha nem Franciaország?

Talán ezért fejlődtek teljesen kiengesztelhetetlen pártalakulatok épp itt, ebben az országban, mely századok óta közvetíti minden újítást. Itt addig egyáltalán nem lehet béke, míg egyszer tényleg el nem jön ama bizonyos »vég«, egy nagy összeomlás. Azok az európaiak, kik örömmel üdvözölték a köztársaságot, az mondják, hogy Franciaországnak és Európának már csak azért is feltétlen szüksége volt rá, mert csakis így látszik elkerülhetőnek a Németország elleni revanche háború és a köztársasági párt az

egyetlen, a kellő pillanatban idényeket támasztó pártok között, mely a háborút nem kockáztatja, mégkevésbé vállalja. De mindez nem egyéb, mint délibáb. Mert végül is a köztársaságot küzdelem céljára teremtették meg, ha nem is a Németország elleni háború érdekében, de sokkal veszélyesebb ellenfél elleni harcra: egész Európa ellenfele és ellensége – a kommunizmus! tes szocializmus ellen. Ez az ellenség sokkal inkább támad eg\$ köztársaságon belül, mint bármely más kormányzat alatt! Minden más kormányzat végül is kiegyeznék vele, hogy a katasztrófát elkerülje, csak a köztársaság nem fog félreállni előle, hanem kihívja maga ellen és harcra kényszeríti. Hadd mondják a jó emberek, hogy »a köztársaság a béke!« Csakugyan, ki állította helyre ezl alkalommal a köztársasaságot, ha nem a burzsoázia és a kistőkések? Habár ők már régen köztársaságiak voltak, alapjában mégis épp ők félték a köztársaságtól, csak rendbontást látva abban és az első lépést a szocializmushoz. Az első forradalom konventje az emigránsok és az egyház nagy birtokait kicsiny részekre osztotta és tekintettel az akkori folytonos pénzügyi válságokra, eladta. Ez az eljárás igen sok franciát vagyonhoz juttatott és megadta a lehetőségét annak, hogy nyolcvan esztendővel később ötmilliárd hadisarcot, szemhunyorítás nélkül megfizethesenek. Ám ha ez az eljárás a jólétet akkoriban nagy mértékben temelte is, a demokratikus törekvéseket mégis ellensúlyozta, amennyiben a birtokosok számát növelte és ezzel Franciaország háttartalan hatalmat adott a burzsoázia kezébe – pedig ez a legfőbb ellensége a démosznak, a tulajdonképpeni népnek. E nélkül az eljárás nélkül a burzsoázia nem maradhatott volna oly hosszú időn át a birodalom élén és Franciaország előbbi uralkodójának, a nemességnek a helyén. Így azonban feldühödött a nép: a burzsoázia elállotta a demokratikus törekvések természetes útját s egyetlen nagy gyűlöletté, egyetlen nagy irigységgé változtatta át. Olyannyira szétváltak a pártok, hogy az ország egész szervezete végleg összeomlott és minden újraépítés lehetetlenné vált. Ha Franciaország mind máig egészben tartotta fenn magát. Úgy ez csupán a természet-törvény következménye, mely szerint még egy maroknyi hó sem olvad el bizonyos idő eltelte előtt. Az egységnek ezt a látszatát a szerencsétlen burzsoák és velük együtt Európában számos jóindulatú ember az organizmus élő erejének tekintik, reménykedéssel csalják magukat és ugyanakkor mégis remegnek a félelemtől. Valójában az egység már teljesen felbomlott. Az arisztokraták csak a saját hasznukat tekintik, a demokraták csak a szegényekét. De a közérdekkel, mindnyájuk és a jövő Franciáország érdekével senki sem törődik, kivéve a szocialista rajongókat és a pozitivista álmodozókat, kik mindent a tudománytól várnak, mindent, vagyis az emberek új társulását és egy társadalmi organizmus új alapelveit. De a tudomány, melytől mindenki oly sokat vár, aligha lesz egyhamar abban a helyzetben, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzék. Nehéz feltételezni, hogy oly jól fogja már az emberi természetet ismerni, hogy hibátlanul állíthatná fel a társadalmi organizmus új törvényeit. Mint-

hogj; azonban itt nem lehet sem tétovázni, sem várni, magától adódik a kérdés: kész-e már most rögtön a tudomány erre a feladatra és nem haladja-e meg ez a feladat a fő fejlődés lehetőségeit? Én már jelenleg hajlandó vagyok megállapítani, hogy ez a feladat minden esetre túlszárnyalja az emberi tudomány erejét, bár elismerem jövődöbeli nagy fejlődési lehetőségeit. Minthogy pedig a tudomány nem válhatja be a hozzá fűzött reményeket, világos, hogy a nép és a negyedik rend mozgalmát Franciaországban, mint mindenhol a világon, a rajongók vezetik, viszont a rajongókat pedig mindenféle kalandorok. De hát magának a tudománynak is nincsenek álmódzói? Valóban, az álmódzók joggal dagadták magukhoz a mozgalom vezetését, mert Franciaországban egyedül ők gondolnak a jövőre és minden rend úgynevezett egyesítésére és úgy látszik, hogy erkölcsileg egyedül ők nyerik el Franciaország örökét, tekintet nélkül látható gyengeségükre és fantaszta voltukra, aminthogy ezt meglehetősen érzik is mindnyájan! De a legrettenetesebb az, hogy minden fantasztikumuk mellett egy oly törekvés jelentkezik, mely a legkegyetlenebb és a legembertelenebb, már semmiképp sem fantasztikus sőt reálisnak és történelmi adottságnak látszik. Főtörekvésük a következő szavakban fejezhető ki: »Ote toi de lá, que je m'y mette!« – el a helyről, hogy én ülhessek oda! Az alsóbb néprétegek millióinál – tán csak néhány kivételtől eltekintve – ez a fő cél és minden kívánságok kezdete: a vagyonosok kifosztása. A birtoktalanokat nem is lehet érte elítélni: maguk a hatalmon levők tartották őket oly mértékű sötétségben, hogy mind ez! a sok milliónyi szerencsétlen, nyomorult és elvakult ember kétségek nélkül és a legnaivabb módon hiszi, hogy a fosztogatás által meggazdagodik és hogy ez a szociális eszme lényege, mely fölött vezetőik vitáznak. Igen, de miként is érthetnék meg vezetőik álmait vagy a tudomány jóslatait? Mindazonáltal győzni fognak és ha a gazdagok kellő időben nem tesznek nekik engedményeket, úgy a legborzalmasabb események következhetnek be. De senki sem fog a kellő időben engedni, – talán azért sem, mert mármár az engedmények ideje elmúlt. Igen, maguk a birtoktalanok sem kívánnak már megegyezést, még ha mindent megadnának is nekik: azt hinnék csak, hogy ismét megcsalják és megkárosítják őket. Önmaguk és egyedül akarnak rendelkezni.

Mindkét Bonaparte csak úgy maradhatott hatalmon, hogy a birtoktalanokkal való megegyezés lehetőségét legalább kilátásba helyezték; és tettek is mikroszkopikus kísérleteket, bár álnokul és őszinteség nélkül. De az oligarchák csalatkoztak bennük és a démosz éppenséggel nem hitt nekik. Ami a royalista trónkövetelőket (idősebb ágon) illeti, ezek a proletarilátusnak mentő szalmazsálként csakis a római katolikus hitet adhatják, miről azonban nemcsak a népi, de a francia intellektueller nagyrésze már hosszú ideje nem akar tudni. Azt mondják, hogy az utóbbi időben a proletárok között, mindenek előtt Parisban, rendkívüli mértékben terjedt el a spiritizmus. Az ifjabbági királyok, az Orleansok, még a burzsoázia előtt is gyűlöletessé váltak, jóllehet egyideig épp ebben

a családban hittek és bennük látták a francia uralkodó osztályok tulajdonképpeni vezetőjét. De hamarosan felismerte mindenki tehetetlenségüket. A burzsoáziának mindazonáltal meg kellett magát mentenie mindenáron és a lehető leggyorsabban vezért kellett választania a félelmetes és alulról feltörő ellenség nagy és utolsó csatájához. A belátásuk és ösztönük a helyes vezérhez vezette őket és – a köztársaságot választották.

Van egy politikai törvény, egyben természettörvény is, mely szerint két erős és közeli szomszéd bármily jó barátságban legyenek is egymással, az egyik a másikat mégis meg akarja semmisíteni és ezen vágyat előbb Vagy utóbb tettere váltja át, »A vörös köztársaságtól út vezet a kommunizmushoz« – ez a gondolati félemlítette meg eddig a francia burzsoiát és sok időnek kellett eltelnie, míg végre a többség hirtelen felismerte, hogy ez! a közeli szomszéd a legkérhetlenebb ellenség lesz, már csak az önfentartás elvéből kifolyólag is. Valóban, eltekintve a vörös köztársaságnak a kommunizmussal való közeli szomszédságától – mi állhat szemben ellenségesebben és radikálisabban a kommunizmussal, mint a köztársaság? sőt ha tetszik, mint a kilencvenet évek véres köztársasága? A köztársaságban minden a köztársasági formán múlik, »la république avant tout, avant la France«. A köztársaságban minden remény magában a formában van és ha maga a mac-mahonizmus kerül Franciaország helyébe, – mi sem változik, ha csak köztársaságnak nevezi magát – ez jellemzi a republikánusok mostani győzelmét. Így hát pusztán a formában keresik a menekülést. Ezzel szemben a másik oldalról nézve: mi köze a kommunizmusnak a köztársasági formához, midőn alapjában minden kormányformának ellensége, sőt nemcsak bárminő kormányformának, hanem magának az államnak és az egész jelenlegi társadalomnak is? Ezt a közvetlen ellentétet, két erőnek ezt a közös antitézisést a francia tömeg csak nyolcvan esztendő múltán volt képes belátni, végül azonban mégis belátta és – megalkotta a köztársaságot: végül is a legveszedelmesebb és legtermészetesebb ellenfelet állítva szembe az ellenséggel. Merít a köztársaság semmiképp sem akar kommunizmusba és szocializmusba pusztulni. Alapjában véve a köztársaság a legtermészetesebb kifejezője és formája a burzsoáziának, hisz az egész francia burzsoázia a köztársaság gyermeke és ennek érdekében alkották és szervezték az első forradalom idején. Ily módon érték el a teljes szakítást. Mondják, hogy kettőjük küzdelme még távol van. Vajjon tényleg oly távol van-e? Jobb is talán, ha nem halogtják a; katasztrófát. A szocializmus már most áthatotta Európát és addig még inkább át fogja hatni. Bismarck tudja ezt, de német módra nagyon is hisz: a vérben és vasban. Ám mit lehet itt vérrel és vassal elérni?

Micsoda mithológiai zavar ez? Mióta Mars a kereskedelem istene és Merkur a háborúé?

(Karl Krausz.)

Helvéth Géza: Kétségek.

A tudománnyal vajon hogy állunk? – Könyvtárainkban ma falán kevesebb elme álmodik, mint régen, laboratóriumokban kevesebb hát görnyed, a folyóiratok, könyvek is megfogyva jelennek meg, de az, kit jó sorsa meghagyott régi munkája mellett, a tudós... vajon megnyíltak-e a szemei? Vagy még ma is ártatlan arccal és ártatlan lélekkel áldozik szentsége oltárán, nem törődve azzal, vajon az áldozat füstje égnek-e vagy pokolnak száll? Még tart-e a mámor, mely fokozott munkának feszíti az agyat és melynek gőze elfedi a nagy, az idegen, a vulgaris világot? És – az alig észrevett – nagyvilág még ma is papját látja-e a tudósban, az erőt, egészséget, boldogságot – többet ennél – az emberi lét értelmét, a haladást hozza majd meg neki?

Így volt eddig. A tudomány nem volt sohasem tudatosan s felelősen használt eszköz az emberiség kezében. A tudományt senki sem használta föl lelkiismerete szerint jól meggondolt célok elérésére. A tudomány álláspontja semmiféle nagyobbszabású emberi berendezkedésben nem érvényesült – tudóvész, alkoholizmus, gyermekmunka a tudomány megállapításait tudomásul sem véve szedhetik áldozataikat. A tudomány – egyrészt szenvedélye, betegsége és gyógyulása volt a tudósnak – másrészt Deus ex machina volt a nagyközönség számlára, amely megszabadította őt attól a kényszertől, hogy cselekedeteiben és berendezkedéseiben a maga emberi eszével és lelkével közvetlen értelmet, jóságot, emberséget keressen és találjon, és mely egy jól-rosszul ismert, tőle idegen és az egyén fölött kívül álló tudománytól várta, hogy az magyarázza meg értelmetlen erőlködéseit és megértesse, talán mentesse is meztelen komizását. Mily gyorsan kéznél voltak tudós elméletek, ha buta kíméletlenséget, brutális elnyomatást, gazdaságtalan emberi kizsákmányolást kellett szépítgetni. Míg népszerűvé is tudott lenni a létért való küzdelem ígéje és annak az emberi létbe projiciált gonosz félreértése! Mily jól esett elfordítani szemünket önmagunktól és életünk irányítását kívül álló erőktől várni, minő megkönnyebbülés, hogy életünk célját nem bennünk is ma kellett megtalálnunk, de hogy azt a tudós haladástól, az emberi bölcsességek, ügyességek egyre folyamatos tökéletesedéstől, egy hatalmasabb technikájú kortól várhattuk, melyet majd a tudomány fog egykor megérlelni., Mily gyöngé az ember – por szem csak a népszerű kosmológiák szava szerint – és hallani sem akar az istenről, aki benne lakik! Külső erőktől várja boldogságát és a tudománytól, hogy meghozza neki az ezeken való uralmat. Amikor nincs többé nyavalya, betegség, az öregség serumra gyógyul és a halál is csak receptre rendelhető; a szélvész szárnyai, a tenger hullámai és az egek menyköve gombra járnak. A nap lés a hold kormányozhatók, a meggörnyedt földgolyó felegyenesedett pálcáján, nincs többé éj és nincs többé kánikula, nincs többé szenvedés, nincs többé unalom, nincs többé üresség, nincs többé ostobaság, nincs többé erőlködés és nincs többé kopasz fej – és az

ember lelkét már csak egy fenséges szózat, egyetlen áhítatos vágy tölti be: »Vergeude keine Energie, verwerte sie«, Ezt súgják egymás fülébe a szerelmes párok, e szó békíti meg a versengő férfit, lez szelidíti meg a zöldszemű féltékenységet, ez állítja meg a gyilkos dühét. E szóval üdvözli az anya újszülött gyermekét és ezzel bocsátják utolsó útjukra a halottakat. Ez simítja el az ifjú feltörő kétségeit, betöltve értelmével a világűr tereit és ez löríi îe a halálfélelem verejtékét a vergődő aggastyán homlokáról.

Iszonyú ez! Vajon hol volt az esze annak a kornak, mely rábízta lelke üdvösségét az automatikusan fejlődő tudományra., Mely, a gépek fejlődésétől várta a lélek fejlődését, az állatvilágtól kért törvényeket saját életének irányításához és talán egy retortákban előállított jószágtól remélte az emberek békességét. Vajon kik voltak azok, kikbe reménységét helyezte? Az igazi génie, a kevés kiválasztottak közül való, ki a kutatás kínja és a felfedezés gyönyöre közt hánytatott lélekkel saját életét is odadobja a rá nézve egyedül lehetséges szenvedélynek, vagy a fiatal tudós talán, a kerges szíví ifjú bölcs, ki az étet romantikájáról való lemondást összetéveszti a lemondás élettelen romantikájával? És ugyanaz a művelt nagyközönség, mely egy Tolsztojt aki először látta meg a mai kultúra csődjét, már-már szellemi gondnokság alá helyezett, a sexualis aberrációk részletes ismertetésétől, a drótnélküli távirónak, a hernyók szerelmi életének, a bacteriologia újabb haladásainak, a hűsevő növények, a csőrös emlősök, a visszatérő üstökösök és más visszaneptérő érdekességek népszerű megértésétől várta (Sorsa javítását. A távcső és a mikroszkop között elvesztettük szemünket emberi valóságok meglátásához és hol vannak most a különböző Univerzumok és érdekes újságok szerkesztői, hogy megnyugtassanak kétségeinkben és hol vannak az akadémiák tudományos bizottságai?

A gépek tényleg tökéletesedtek és ma jobban lövik Parist 100 kilométerről, mint ahogy azt a múlt idők primitív ágyúí közvetlen közelről tehették. A Mannlicher-fegyver idejében csak szánakozva gondolhatunk azon szomorú időkre, midőn az emberek csak – nyilakkal például – gyilkolhatják egymást., A roppantul szervezett időkben, mindent átfogó kényszerek kegyelmet nem ismerő rendszerébe szorítva mily kicsinyesnek tűnik fel nekünk a régi napok energia pazarló, a társadalom erőit ki nem használó, lovgiaskodó harcmodora, ahol még talán az is megtörténhetett, hogy megkegyelmeztek az ellenfélnek. Ma nincsenek egymással sűrűlő; egyének és pártok, ma csak németek vannak és angolok, magyarok és olaszok, csavarjai egy nagyszerű ember-gépnek, mely hibátlanul és talán zajtalanul is működik és ahol nem esik hiba, ha: utánpótlásra van szüksége a halálnak. Ma már senkit sem fosztanak meg a járványok attól a jogától, hogy fegyver által haljon meg, ma a sebesültek 75 százaléka visszanyeri újra egészségét, melynek leghelyesebb felhasználásához ugyebár kétség sem férhet? De hát háborúk mindig voltak, az állatoknak is vannak háborúik, a növényeknek is, a csillagok is elpusztulnak, viszont a hullákból trágya lesz, a vihar megtisztítja a levegőt, az orvostudomány halad¹ a technika halad – és különben is az egésznek gazdasági

okai vannak és minden nemzetnek joga van az érvényesüléshez. A tudomány megteremtette a reálpolitikát, a szentimentalizmust, tagadhatatlan – a kapitalizmussal ugyan vannak még bajok, de ezt a szocialisták úgyszólván rendbe hozzák, legyen csak meg az általános! választójog – mert mindennek anyagi okai vannak és mégis csak kenyérből él az ember, csak az egymással szemben álló érdekeket kell helyesen kiegyensúlyozni. Az új világnyelv pedig örökre lehetetlenné teszi Babel régi meséjét – és a jövő világot hadseregeinek bizonyára egészen egységes kommandójuk lesz.

A haladás törvénye uralkodik az emberen és az ember lemondott arról, hogy (önmagán) uralkodjék. Minden változás haladását jelent, ami megmarad, azt megmaradása igazolja és a pusztulok! számlára nem juthat irgalom. És a világ javul, egyre javul, gazdagszik szépségben, jóságban, emberségben. A nyomor a kunyhókból palotákba költözött, gyalogszer helyett villamos és gőzvasúton jár, talán repülőgépen is, – és a halál rég felcserélte primitív kaszáját mozsarakra és gépfegyverekre. És az a kor, mely leszokva minden idealizmusról, már-már mottójává választotta a »fődolog az egészség« igéjét, talán avval is meg van elégedve,, hogy ma oly kevés férfi hal meg betegségben!

Elszégyelik-e magukat végre a tudomány bekötött szemű papjai? Mindegy maradhat-e az orvosnak, a technikusnak, hogy az általa teremtett hatalom mire használandó fel?

És a hívő tömeg, a haladás barátai továbbra is várni akarnak még, miig megfőzi számukra a mindenható tudomány a leg-hatalmasabb bájitalt, az emberszeretet elixírjét?

Varga Jenő: A szocializmus és a diákok.

Körülbelül tizenkét éve lehet. A munkások az utcán tüntettek a koalíció ellen, az egyetemi deákság a koalíció mellett. Összeütközésre került a sor. A diákok maradtak alul. Beszorultak a »kis-egyetem«-re: így nevezték akkoriban a régi képviselőház épületét a Sándor-utcában. Ott tanyázták, gyűléseztek a nagy ülésteremben. Én már akkor is szocialista voltam. De kíváncsiságból benéztem az ülésterembe. Egy diák szónokolt az emelvényről. Sovány, alacsony homlokú, fekete legény. Egy vasbottal hadonászott a levegőben és dicsekedve harsogta: »Nézzék uraim, ezt a vasbottot: ez a gaz szocialista munkások ütlegelésében görbült így meg!« Megkérdeztem a szomszédomtól, hogy ki ez! a nagyhangú, haragos fiúcska: a nevét már elfelejtettem, de arra biztosan emlékszem, hogy matematika-fizika szakos tanár jelölt volt...

Már akkor is sokat gondolkoztam azon, hogy vajon mi hajtotta ezt a szegény fiút arra, hogy kimenjen az utcára verekedni az általános választójogiért küzdő munkásokkal? Vajon mi hajtja a magyar diákság zömét a reakció táborába? Én magam már

akkor tisztában voltam a magántulajdonon alapuló mai társadalmi rendszer kultúra-ellenes voltával! Mint gymnasiumot nem járt, kemény munkában töltött ifjúság után elkésetten az egyetemre; fölkerült self mademan a magam sorsán láttam a mai világi szomorúságát. Láttam, hogy manapság nem az végez középiskolát és egyetemet, aki szellemi képességénél fogva erre hivatott, hanem akinek a szülei a tanítás tetemes költségét megbíróják! Láttam: a kultúra bajnokai nem az egész emberiség új (nemzedékéből válogatódnak ki, hanem a vagyonosok kisszámú felsői rétegéből. Láttam: erős akaratom és a tudomány iránti fogékonyságom ellenére soha sem kerülhettem volna az egyetemre, ha családom vagyoni viszonyai – mire nagykorú lettem – meg nem javultak volna.; Láttam: a béres ivadékanak homlokára már a bölcsőben rá van sütve a bélyeg: apád béres volt, te is az leszel, lakozzék bár Leibnicz vagy Kant szelleme benned! C s a k e g y s z e r e g y , é v s z á z a d b a n v á l t a l i b a p á s z t o r f i ú c s k á b ó l F i c h t e ! M i n d e z t v é g i g g o n d o l v a , e l f a c s a r o d o t t a s z í v e m a z a j g ó d i á k t á b o r o n , a m e l y l e l k e s e n t a p s o l t a s z o c i a l i s t a m u n k á s o k e l l e n u s z í t ó s z ó n o k s z a v a i n a k . S z o m o r ú v o l t a m , h o g y é p p e n a d i á k n e m z e d é k , a m e l y n e k ! l é l e t c é l j a a k u l t ú r a t e r j e s z t é s e é s f e j l e s z t é s e , v a k é s s ű k e t a t á r s a d a l m i j e l e n s é g e k k e l s z e m b e n , n e m l á t j a , h o g y é p p e n a s z o c i a l i s t a m u n k á s o k k é s z ű l n é k m e g t e r e m t e n i a z t a t á r s a d a l m i r e n d e t , a m e l y b e n a k u l t ú r a l e g m a g a s a b b f e j l ő d é s e e g y e d ű l l e h e t s é g e s .

Lassanként azonban megértettem, hogy nem szabad a magam mértékét alkalmazni a diákok zömére. Abban az időben az egyetemi hallgatók túlnyomó része »j o b b « c s a l á d o k b ó l s z á r m a z ó f i ú v o l t . f ö l d b i r t o k o s , s z e n t r y c s e m e t é k , j ó m ó d ú p a r a s z t f i ú k , h i v a t a l n o k é s p o l g á r i s z á r m a z á s ú g y e r e k e k . C s á k e g y k i s r é s z é l t l e c k e a d á s b ó l , s z e g é n y z s i d ó k i s p o l g á r o k f é l é n k i v a d é k a i . I g a z i p r o l e t á r s z ű l ő g y e r m e k e a l i g a k a d t k ö z t ű k . J a v a r é s z ű k h a z u l r ó l » ú r i « i d e o l ó g i á t h o z o t t m a g á v a l . A m i k ö z é p i s k o l a i é s e g y e t e m i t a n í t á s i r e n d s z e r ű n k p e d i g m i n d e n r e a l k a l m a s , c s a k a s z o c i á l i s m e g é r t é s i f ö l k e l t é s é r e n e m !

Mit is tanul a középiskolai diák, ami alkalmas volna társadalmi látkörének bővítésére? Megtanulja a római nép nyelvét, háborúit, törvényeit és szokásait. A jelesen érettségiző gymnasiumi tanuló kitűnően ismeri a római ház berendezését, a római katonák fegyverzetét, a római mesterember szerszámaikat. De sejtelve sincs egy mai proletár életéről; soha nem lépte ált egy modern gyári küszöbét: fogalma sincs a mai jövedelem-megoszlásról., A földrajz, amit tanul, pusztán nomenklátúra. A történelem: és irodalom-történet »hazafias-erkölcsi« nevelőeszköz: különben is tanítása az 1867-es kiegyezéssel véget ér. De ha nem is érne véget, a tanítók maguk is nem tudják, vagy nem merik a történelmet modern szellemben tanítani. Tisztelet a kevés számú kivételnek! Ilyenformáin a középiskolából kikerülő diák ártatlan báránként szemléli a társadalom jelenségeit, politikáról csak a polgári napilapok útján vesz! tudomást. Mivel pedig a középiskolába a legszigorúbb dogmatizmus dívik, a tanár ítéletével ellenkező véleményt nyilvánítani főbenjáró bűn, önálló ítélete nincs; amit az újságban a szocialistákról olvas, szentírásnak veszi és bírálat nélkül elfogadja.

A 18 éves munkásnak társadalmi dolgokban sokkal nagyobb ismeretköre és tapasztalata van, mint az éppen érettségiző átlagdiáknak.

A középiskolából a diák az egyetemre kerül. A technikusok és orvosnövendékek, nemkülönbén a filósok javarésze úgy be van fogva szaktanulmányokba, hogy társadalmi tudományok iránt érdeklődni alig marad ideje. A jogászoknak könnyebb a sorsuk: viszont éppen a jogtudomány van legerősebben a mai rend védelmére berendezve, a teológián kívül a legreakciósabb szellemi fakultás. Szociológiáról vagy éppen szocializmusról vagy semmit, vagy elferdített, becsmérő véleményeket hallanak a hallgatók. Különösen Magyarországon. Már Németországban jobbak a viszonyok. A berlini egyetemen, tizenegy év előtt, amidőn ott jártam, két kollégiumot és egy szemináriumot hallgathattam Marxról¹; Olaszországban, Oroszországban pedig mindennapos jelenés a szocialista egyetemi tanár...

Tizenkét év óta a diákok gondolkodásmódja nagyon megjavult; A munkásmozgalom nagyobb ereje, hatalmas megnyilvánulásai gondolkodásra kényszerítettek sok diákot. A Huszadik Század, a Társadalomtudományok szabad iskolája, a Galilei-kör és a Szabadgondolat; a Népszava napilap és a Szocializmus sokat pótoltak abból, amit a középiskola és az egyetem a diákok nevelésénél elmulasztott. Az utolsó évtized társadalmilag is fogékonyabbá tette a diákságot a szocializmus iránt. A kispolgárság elszegényedése, a folyton fokozódó drágaság, a rettenetes diáknyomor megnyitotta a diák-koponyákat a szocializmus tanainak. Örömmel testek tehát eleget a megújuló »S z a b a d g o n d o l a t« szerkesztősége ama kérdésnek, hogy a tudományos szocializmus tanait a folyóirat hasábjain rövid, világos cikkekben ismeressem. Ha a kultúra fejlődéséért lelkesedő intellektuelnek szükségyszerűen lelkesedni kell a szocializmusért, mert csak a szocialista társadalmi rendben valósulhat meg a kultúra maximuma, mert csak ott lehetséges a kultúra zászlóvivőinek szelekciója az egész emberiségből és nem mint manapság, csak az emberiség egy parányi rétegéből: másfelől a munkás-szocializmus számára minden szocialista diák nagy nyereség. Nem a mozgalom szempontjából, nem mint diák, hanem mint jövődiplomás ember. A diákból válik a tanító és tanár; aki a proletárok gyermekét tanítja; az orvos, aki gyógyítja; a bíró, aki pőrében Ítélezik; a mérnök, aki akkordbérét kalkulálja; a szolgabíró és katonatiszt, aki vele szemben a mai államrendet közvetlenül képviseli. A mai állam minden oszlopa, egész bürokráciája volt diákokból áll. Végtelenül fontos tehát, hogy a diákok ne reakciós szellemmel, hanem szocialista gondolkodásmóddal telítve lépjenek ki az életbe, még akkor is, ha később nem maradnak meg n y í l t a n szocialistának.

A legfőbb hatalom végeredményben mindenhol a nép kezében van. Nem az arisztokraták, feudálisok és kapitalisták tartják rabszolgaságban a népet, hanem szolgaságban tartja őt s a j á t u d a t l a n s á g a . Henry George.

Polányi Károly: Nézeteink válsága*)

„Az emberek tudatát társadalmi létük határozza meg.”

1.: A tőkéstársadalom uralkodó nézetei (ideológiai) válságban vannak, mert a tőkéstársadalom első korszaka, az átmenet ideje eltűnőben van; és a reánk hasadó második korszak más nézeteket fog kifejleszteni.

A tőkésrendszer első korszakának művelődése az élnék és sokféle tudatnak a becsüléséből áll. Nem anyagi, nem szellemi, hanem tudati kultúrában csúcspontot ér el a tőkéstársadalom minden értékelése az első korszakban, a) Az erkölcsi értékelést a mai tőkéstársadalom az egyén én-tudatának nagysága szerint határozza meg. Az egyének szerint különböző én-tudatot, az »egyéniiséget« mindenekelőtt becsüli. A cselekvésből a kezdeményezés és a veszélyvállalás tudatosságát emeli ki és általában minden emberi magatartást az egyén tudatosságán mér (Ibsen), b) A művészet uralkodó nézetei minden tartalmat, mert ez jár legkevesebb éntudattal, lényegtelennek tartanak és csak az élményt becsülik, akár időben (impresszionizmus), akár személyben (individualizálás) elaprózódva. A dolgok és a tartalmak közönyösek, a termelő és a fogyasztó művészi tudata az egyedül értékes. Minden érzékszerv tudatosságát külön becsülik (esztétizmus), a műremeket külön a szemmel (dekorativitás), külön a füllel (muzikalitás), külön a tapintással (anyagértés) »élményezik«, sőt változatosan kezelhető stílus-érzékük segítségével bármily megadott tartalmat »művészi«-nek tudnak »látni«. Ennek legtisztább alakja a hangulatnak, a modern művészet e vívmányának, feltétlen becsülése, mert éppen a tartalom és a szabadság e minimuma mellett lehetséges csak nagy tudatmennyiségeket fejleszteni és huzamosabban élvezni is. A tőkéstársadalom kulturális eszménye az az egyén, akinél a tudat l a b i l i t á s a a legnagyobb, aki bármely adott esetben bármit átélni képes.

2. Csatlakozunk azon várakozáshoz, hogy a tőkésrendszer második korszaka megállapodott (stabilis) viszonyok felé fog haladni, anélkül, hogy egyben azt is eldöntenők, milyen mértékben és milyen időre fog a versenynek és a válságnak a jelensége módosulni vagy megszűnni. Itt csak arról van szó, hogy ez lesz e korszak főiránya, abban az értelemben, amelyben ezt már ma is egyrészt a verseny korlátozását (trösztök, nemzetközi szerződések és államalakulatok, hatósági ármegállapítások és; főleg az államhatalom gazdasági érvényesülése, stb). másrészt a munkapiac szervezését (a közvetítés, tarifaegyezmények, szakszervezetek! felismerése, gyári törvényhozás, állami biztosítás, stb.) célzó intézmények jelzik. Akár államkapitalizmus lesz ez, akár állam nélküli, ez a második korszak a megállapodottság korszaka lesz.

3. A megállapodott kapitalizmus idején az urak-

*) Ezt a tanulmányt, amely első ízben 1909-ben jelent meg, a szerző engedélyével közöljük. A ritkítások az eredeti szövegből valók. A szerk.

k o d ó nézetek teljesen megváltoznak. A tőke fokozódó központosulása folytán az egyéni tulajdon nem jár többé személyes rendelkezéssel és ezzel az én-tudat nagy része szükségtelenné válik a tőkésérdek szempontjából. Sőt, a személytelenné lett tőke erősíti csak a tőkéstársadalom együttérzését. Az ipari szervezkedés idejében a tudati egyenruházkodás és egyöntetűség mind értékesebb lesz, az ielhivatalosodás a kezdeményezést kiszorítja, a hosszúlejárátú viszonyok a válságos lelkiállapotokat feleslegesekké, undóritókká, sőt erkölcstelenekké teszik. Az elfogulatlanság, amelyet a mai viszonyok labilitása a köznapi gondolkodástól is megkíván és amely sok tudattal jár, meg fog szűnni és a tudomány hasznos előítéletei váltják azt fel. Az akarat jelentősége csökken és a kényyszeré nő. Az u. n. társadalmi kérdés szövirágos »megoldását« nem becsülik többé, mert a társadalmi egyensúly tartós megmaradása csak az osztályharc elismerése alapján lehetséges. Az osztályharc céljaira pedig az uralkodó osztályt mai félmagatartásánál jobban fogja vértetni a kifejlődő hitszerű munkásmegvetés és az egyéni kizsákmányolás helyébe lépő államkapitalizmus. Az egyéni tudat élénksége minden téren fölösleges és hasznavethetetlen lesz: az én-tudat közönyössé válik, az egyént nem az »egyéni« jellemzi többé, hanem a »társadalmi«, az, amit nem az akarat alanyi irányításia, hanem a többiekhez való alkalmazkodásból folyó tárgyi magatartás jellemez: a tőkésrendszer megállapodott korszakában a szocialista nézetek lesznek az urlalkodók. Az egyénileg különböző tudat maximumokat nem becsülik tíölbbe, hanem a rendszerető társadalom ismét biztos hitet és szigorú erkölcsöt fejleszt, amelyhez az eszményi egyén a tudat minimumával képes igazodni.

4. A szocializmuson itt nem gazdasági rendszert értünk, se mozgalmat, hanem egy olyan tan részét, amely ismeretekből (történelmi materializmus, stb.) és nézetekből (erkölcs, stb.) áll. Ezek a nézetek (ismét kétfélek: 1. olyanok, amelyek az egész osztálynak légy másik osztályhoz való magatartására vonatkoznak és 2. szorosabban vett szocialista nézetek, amelyek az egyének és Jelenségek értékét ettől *függetlenül* állapítják meg. Szocializmuson itt ezeket a szorosabban vett szocialista nézeteket értjük, hiszen az osztálynézetek (a munka értéke, stb.) a munkásmozgalommal tovább is járhatatlan kapcsolatban fognak maradni.

5. A szocializmus tehát vissza megy oda, ahonét jött: a polgári osztályba. A mozgalom és az elmélet, amelyek Marxnál »egymásra találtak«, ismét különválnak. A tőkésrendszer gyakorlati alakban és kifejlesztve kapja vissza az elnyomott osztályoktól azokat a nézeteket, amelyeket egykor, Utópiás alakban rajuk hagyott.

6. A proletariátus elve szíti ezzel eszmei harc i fegyverzetének egy lényeges részét, amely a tőkésosztály önvédelmének eszközévé lesz. A kereszténység története megismétlődik: a tőkésrendszer államvallássá emeli a szocializmust, mint ahogy hajdan a római birodalom tette azt a katolikus egyházban a lázongó rabszolgák harci vallásával.

7. Ennek a válságnak elméleti kifejezője a szin-pikalizmus is. Az erősen kapitalizálódott országok munkássága mindjobban érzi közeledni az új kor legragyogóbb nézeteinek valósággal tragikus győzelmét. De a harc ereje és ébersége nemcsak az érdekek, hanem a nézetek ellentétességét is megkívánja. A szindikalista elmélet emberei megkülönböztető: nézeteket keresnek, amelyek a munkásságot a mindinkább szocialista nézetű tőkés-társadalommal élesen szembeállítsák és az ellene vívott harcot megkönnyítsék. A jövő az »egyéni« és »élményi« művelődés bukását jés helyében a szocialista nézetek és értékelések uralkodását fogja meghozni, de ezzel a győzelemmel a szocializmus, mint harci vállás, a munkásmozgalom számára elveszett.

Romain Rolland: A vagyonmegoszlásról.

Kinek kell a társadalmi létfeltételek erkölcstelenségétől, az emberi vagyon eloszlásának botránnyos egyenetlenségétől többet szenvednie, mint a szellemi munkásnak! A művész éhenhal, vagy milliomos lesz, egyedül a divat szeszélyéből, vagy azokéből, akik erre spekulálnak. Egy társadalom, amely pusztulni engedti elitjét, vagy túlzott mértékben jutalmazza, természetellenes társadalom; megérett arra, hölgy elsöpörtessék a föld színéről. Minden embernek, akár dolgozik, akár nem, joga van az életnek egy minimumára. Minden munkát, ha jó, ha közepes, jutalmazni kell; de nem valódi értéke szerint (ki lehetne ebben csalhatatlan bíró?), hanem a dolgozó egyén jogos és normális szükségleteinek megfelelően. A művész, a tudós, a feltaláló szálmára. aki díszére szolgál a társadalomnak módjában van és kell elegendő ellátást biztosítania, hogy időt és alkalmat nyújtson neki, hogy továbbra is díszére váljék. Semmivel sem többet. A Gioconda nem ér egy milliót. Egy pénzösszeg és egy műretek között semmi vonatkozás nincsen; a mű sem felette, sem alatta nem áll a pénznek, hanem kívüle. Nem arról van szó, hogy megfizessük; hanem arról, hogy a művész megéljen. Adjatok neki mit enni és módot arra, hogy nyugton dolgozhassék. Esztelen és ízléstelen dolog, hogy mások tulajdonának tolvajává akarjuk tenni. Mert nyersen ki kell mondanunk: minden ember, akinek többje van, mint amennyire a maga, az övéi megélhetésére és értelmének normális fejlesztésére szüksége van, tolvaj. Amennyi neki fölösen van, annyi hiányzik másoknak. Hányszor mosolyodtunk el szomorúan, ha Franciaország kimeríthetetlen gazdagságáról, a tengernyi vagyonról hallottunk beszélni, mi dolgozók, munkások, intellektüelek; férfiak és nők egyaránt, akik¹ mióta a világra jöttünk, abban

merülünk ki, hogy annyit keresünk, amennyi megment az éhhaláltól, hogy gyakran meg azt sem tudjuk megkeresni, mert legjobbainkat látjuk kidőlni – mi, a társadalom erkölcsi és szellemi kiválasztottjai! Ti, akiknek a rátok jutónál nagyobb részetek van a világ gazdagságában, a ti gazdagságotok a mi szenvedéseinken és szegénységünkön épül. De ez egy csöppet sem zavar meg benneteket, van elég szofizmátok, amely megnyugtasson: a megszentelt tulajdonjog, a létért való törvényszerű küzdelem, az Állam-Moloch magasztos érdeke és a Haladásé, ezé a mesebeli szörnyé, ezé a kétes jobbé, melynek feláldozzuk a jót – a mások javát. Mindamellet igaz és ezt valamennyi szofizmaítok sem fogja tudni soha megdönteni: »Nektek túl sokatok van az életre. Nekünk nincs elég. Pedig mi is annyit érünk, mint ti. Némi-lyikünk pedig többet ér, mint ti valamennyien együttvéve.«

SZEMLE.

Einmal ist keinmal!

– Vagy: a népek önrendelkezési joga mint hadi- és mint békecél. –

Külgügyminiszteri székek táncolása idején, különösen annak a külgügyminiszteri székek felborulása idején, amelyiknek első ízben jutott ki a szerencse, hogy magáévá tévén az orosz forradalom posztulátumát a népek önrendelkezési jogáról, azt gyakorlatban alkalmazhassa is, fölötte, sőt mondhatnám kínosan aktuális beszélni M. *Sztern* kis könyvéről (Die Lösung der Nationalitätenfrage *), aki világos fejjeleg végig gondolta ennek az elvnek összes konzekvenciáit és jól a szemébe nézvéen a dolognak, elgondolta praktikus alkalmazását.

A nemzetiségi kérdés megoldása, (később annexiók törekvések gúnyája) *a népek önrendelkezési jogának* jelszaván keresztül lett újra népszerű a zimmerwaldisták, de különösen az ifjú orosz forradalom gyönyörű békekiáltványa óta. Odaát úgy gondolták el tiszta erkölcsösséggel, hogy ez az elv a tartós békének legyen a köveze, mire azonban átment a hivatásos diplomácia retortáján, a békecélből hadicéi lett. És ez az a döntő különbség az elv értelmezésében, mire *Sztern* könyve figyelmessé tesz. Ez a posztulátum, ha *hadicéllá* degradálódik azzal, hogy egyetlen egyszer, a béke megkötése céljából nyer csak alkalmazást, lomtárba kerül s a békekötés utáni dolgokra és fejleményekre nincsen semmi hatással, Ellenben mint *békecélnak* a népek önrendelkezésének nem abban van igazi jelentősége, hogy befejezzük vele a háborút (s esetleg új háború petéit szűrjük belé a békeakták kergei közé) hanem hogy szolgálja a *jövöbeli békés együttélést*.

Aszerint tehát, hogy hadi- vagy békecél-e ez a jelszó, a tartalma is gyökereesen megváltozik. Mint hadicélnak kétféle tartalmat adhatok. Az egyik: minden nép, amely eddig állami életet nem élt, maga határozzon állami élete módja és formája fölött, értve ez alatt azt is, hogy ha úgy tetszik, külön államiságot is szerezhet. Vagyis két alternatíva elé kerül minden nép: vagy önálló államiságot követel, vagy csatlakozik valamely szomszédjához. Ez volna az elv tágabb – de nemcsak *tágabb*, hanem egyúttal *morálisabb értelmezése*. Már most hogy festene ez a gyakorlatban? A nacionalista tömegek minden gazdasági meggondolás ellenére a politikai függetlenség mellett döntenének, az eredmény nemcsak egy sereg apró állam volna, de minthogy az ethnikai határok nem volnának mindenütt respektálhatók, mindegyik államocská egy-egy nemzetiséggel és egy-egy testhez álló nemzetiségi kérdéssel jönne a világra. így volna Bukovinában, Isztriában, Macedóniában, ahol különböző , népek egymásra hányva élnek. Ha ezek mindegyike külön államiság mellett döntene, ez fájdalmas és kegyetlen kényszeráttelepítéseket vonna maga után. Vajon a nagy államok játékszeréül kiszolgáltatót kis államok e tömegénél biztosítva volna a tartós béke? Az elv puritán értelmezése kizárná azt is, hogy csak azoknál a népeknél értelmezzük ezzel a tágabb tartalmával, amely népek és országok ma tulajdonképen vita tárgyát képezik. (Elszász-Lotharingia, Lengyelország stb.) De vájjon méltányos eljárás volna-e ez pl. a 1 ½ milliót számláló szlovénekkel szemben? Mi Wilsonnal tartunk és ne tegyünk különbséget kis és nagy nemzetek között.

A népek önrendelkezésének, ha hadicél, adhatom továbbá a *másik, szűkebb tartalmat* is: minden nép szabadon választhatja, melyik szomszédjához akar tartozni. Útjában áll azonban ennek az, hogy csak olyan népekre alkalmazható, amelyek két-három nagy állammal szomszédosak, mert pl. sem az írek, sem a finnek, de

*) Zürich: Orell Füssli 1917. 26.

még a csehek és délszlávok számára sem volna az elv ilyen értelmezésének semmi gyakorlati konzekvenciája, mert mind e népek számára csak a között eshetik választás, hogy vagy önállóak akarnak lenni, vagy meg akarnak maradni a jelenlegi államkeretek között. De menjünk csak bele ez elv alkalmazásának praktikumába. Tegyük fel, hogy egy nemzetközi bizottság ellenőrzése mellett szigorú erkölcsösséggel végrehajtott népszavazás dönt és a szavazatok majdnem, egyenlően oszlanak meg, nem következik-e be ekképpen az alig hogy lemaradt kisebbség önrendelkezési jogának kismímzése? Igaz, hogy ugyanez számtalanszor megismétlődik a belpolitikában, csak hogy ott nem jár ilyen konzekvenciákkal. Mert míg a belpolitikában a legközelebbi szavazás többséggé teheti, itt a lemaradt kisebbségnek – a szavazás egyszersmindenkorra szóló lévén – nem lehet reménye arra, hogy jogaihoz jusson. Már pedig, ismervé a népek pszichéjét, az osztálykülönbségeket, fel se tehető, hogy ilyen népszavazás egyértelmű lehessen. Az elhatározásnál döntő gazdasági és politikai (államjogi) viszonyok és remények erősen megosztják a népeket. A lengyel gazdának Németország, a lengyel gyárosnak Oroszország kellene inkább. Komplikálná a döntést a politikai motívum: a két szomszédos állam versenyre kelne egymással politikai jogok és szabadságok ígéretésében.

Merőben más tartalma volna a népek önrendelkezési elvének, ha *békekövetelés*: minden állammal nem bíró nép azon államon belül, amelyhez ma tartozik, megkapja teljes politikai, gazdasági, kulturális szabadságát, de ez a joga nemcsak egyetlen egyszer nyerne alkalmazást, hanem állandó érvényű politikai szabály lenne. A nemzeti autonómián messze túlmenő értelmezés ez, az állam denacionalizálása a keretében élő népek egyenjogúsítása által, azáltal, hogy ezek – az államalkotó nemzetiséggel egyenjogúságot szerezvén – részt vennének az állam kormányzásában is. „Nem nemzeti autonómia tehát, hanem minden nemzetiség egyenjogúsítása az államon belül. Megszűnnek a nemzeti állam és szabad, egyenlő jogú nemzetiségekből való nepáliam, szövetséges állam lenne belőle. Az állami szervezésnek ezen a fokon elvesztené jelentőségét a népszavazás, mert ha egyszer minden állam *népállam*, akkor egy-egy nép, bárhová tartozzék is, többet, mint a többi nemzetiséggel való egyenlő jogúságot úgysem érhet el. Mindent, amit jog szerint igényelhet egy nép, megkapná államán belül: nemzeti, kulturális és politikai szabadságát és részesedést a hatalomban. Amit ezen felül igényelne, erkölcsstelen követelés volna.

És a praktikuma? A felelet: Svájc. A felvetődő kérdés, amire még nem adható felelet: lehet-e a svájci példát lemásolni. És vajjon mennyivel nehezebb a keresztül erőszakolása ennek, mint önálló államnak alapítása, vagy a népek becsületes szavaztatása állami hovatartozandóságaik felől?

Ezek a *Sztern* meggondolásai.

*

Az utóbbi hónapok eseményei mindenképpen arra kényszerítenek, hogy befelé nézzünk, magunk köré s ne várjunk bámészan európai átalakulásokat. Furcsa, de úgy van, hogy ma már, a mi számunkra nem kelet vagy nyugat felé nyílnak perspektívák . . . Láttuk, hogy hódító erkölcsiségű elvek nemcsak megtörnek az országok struktúráján, de visszajára is fordulnak. Einmal ist keinmal! Ebből a szempontból a nemzetiségi kérdésnek ez az elméletben kielégítő, radikális megoldása alkalmas arra, hogy higgadtan szemléljük a szomszédban folyó mozgalmakat. Ha a demokratizálódás útján el nem jutunk oda, hogy ilyen átalakulások állami szervezünkben lehetségesek lesznek, majd jelentkezik a történelemnek valamely más tanító-mestere, esetleg a pedellus. A denacionalizálódás történelmi folyamata Oroszország után kétségkívül Angliában fog folytatódni. Hogy ki fog következni aztán, ki tudná megmondani? Amivel azonban rögtön, még ebben a percben szakítanunk kell, ha eddig még nem szakítottunk volna, az a pacifista pillangőzés. *Kóhalmi Béla.*

Egy gyakorlatlan ember elmékedései.

Az utóbbi négy évben immár nem először olvastunk a minap ismét legendás dolgokról. Az emberi elme, a fejlődés nagy legendáiról. „Nincs ma már olyan komplikált dolog, amelyet az Ember agya fel ne dolgozna”. „Rohamlépekben halad a Tudomány tetőpontja felé”. »Mérhetetlen Kultúránknak köszönhetjük mi európaiak, hogy ilyen magasan fölébe kerülünk minden más fajnak, hogy oda jutottunk, ahol ma állunk”. Ezeket s ilyeneket zengtek a lapok, amikor bemutatták a világ színe előtt az „európai Kultúrának” azon „legendás vívmányát”, amelyről a cikkekből szó esett. Bocsánatért esedezik e sorok írója, hogy szerénytelenségében saját érzelmeiről merészkedik írni. De meg kell jegyeznie, hogy együttsohajtott a fentjelzett cikkekből foglaltakkal, mondván: „Ó! Hogyis lehet, hogy odajutottunk, ahol *ma* állunk?” Ezt kérdezte és megfélekedezett a „mérhetetlen Kultúráról . . . Később eszébejutott ismét a „kultúra” szó, de most már csak kis kával, mert nem szereti a nagybetűket ott, ahol azokra nincs szükség; s ezzel együtt felmerült emlékezetében még néhány különös szó is, mint például: „Pláton”, „Rousseau”, „Kant”, „Goethe”, „Tolsztoj” stb. A problémát, hogy miért kerültek fel ezek a szavak együtt, hamarosan megoldotta aképen, hogy rájött, hogy ezek a szavak emberek nevei és a kultúrával való összefüggésük annyi, hogy kultúremberek voltak. Tudta, hogy a Pláton nevezetű sokkal előbb élt, mint a többi négy név tulajdonosa, – és mégis – elgondolkodott azon, hogy milyen dilemmában lenne, ha választania kellene, hogy melyik a legnagyobb kultúremler az *öt* közül. Így hát bizván ítélőképességében, elcsodálkozott azon, hogy a kétezerháromszáz esztendővel ezelőtt élt kultúremler, nem feltétlenül alacsonyabb kultúrájú ember, mint a mai, hiszen egyes *gondolói* néha teljesen egyezők. Megtudta tehát, hogy a kultúra a *szellemben* van és független korának *civilizációjától*. Egészen önkéntelenül dobta bele gondolataiba a „civilizáció” szót, mintegy magyarázatul annak, amiből kiindultak elmékedései. Megoldódott tehát előtte a kérdés, hogy miért nem mert a „kultúra” szóhoz nyúlni, mikor felsóhajtott, hogy: „idejutottunk”. Nem mert hozzányúlni, mert ösztönszerűleg érezte, hogy nem „mérhetetlen Kultúránk”, hanem „civilizációnk” az, amely *idejuttatott* minket. Felséges civilizációnk, amely már oly rég igyekszik megfejteni a nagy talányt: mint lehet *szerves anyagot* csinálni *szervetlenből*, élőt az élettelenből. És mint oly gyakran, – ez már a felfedezők végzete, – mást fedeznek fel, mint ami után kutattak – vagy talán ezután is kutattak, az elmékedő nem tudja – ezúttal is felfedeztek kutatásaik közben két nagy dolgot: mint lehet az *élő anyagból élettelen* csinálni és – mert a gép sokkal nagyobb megrázkódásokat bír ki és sokkal tovább él, mint a halandó ember, – felfedezték, hogyan lehet *géppé avanszáltatni a gyarló embert!* Csak néhány hittérítő vagy más civilizátor kell a dologhoz, akik mozgólataikkal vagy hangjukkal cselekedeteket váltanak ki ezekből az egyre tökéletesedő mű-gépekből. Ó Szent Inventor! Ha szellemed ilyen magas régiókban szárnyal már, hovatovább felfedezed az ember örökéletűségét is, illetve gépekről lévén szó, az emberi faj örök *élettelenségét*. Ó Szent Inventor, mennyivel kisebbet vártunk tőled és mennyivel – *emberibbet!*

De most már annyira összekuszálódtak gondolatai a gyarló kis *kultúremlernek*, aki sajnos még nem gép, hogy attól kellett tartania, hogy gyenge idegrendszere összeroppan a nagy csodálat súlya alatt, mellyel a civilizáció *váratlan fordulatainak* adózott. Abahagyta tehát megkezdett gondolatmenetét és most már csak a lapok alaposága felett folytatta elmékedéseit, amely oly könnyen téveszti össze a kultúrát, ezt a *pszihikai* jelenséget a civilizációval, ezzel a *környezeti* jelenséggel.

Meg kellene talán még jegyeznie ennek a szerénytelen elmékedőnek, hogy miért tartotta érdemesnek ezeket a gondolatokat arra, hogy leírja, erre azonban nem

tud válaszolni, mert tulajdonképpen nem tartotta ezt érdemesnek, csakhogy inkonzekvens ember, aki leírja sérelmeit, mikor úgyis tudja, hogy nem veszik figyelembe, hogy a lapok továbbra is össze fogják téveszteni a civilizált világ legendás nagy tudósait, akiknek nagyszerű elméje felfedezi a hatalmas gépezetet, amelyet minden ember bámul és csodál, s amely arra való, hogy eltüntesse a világúrból a „kulturális fejlődésünk útjában álló” Mars csillagot, amelyen „a mienkkel ellentétes érdekű” élőlények lakoznak, ezt a gyakorlatias, lángeszű embert, a gyarló kis kultúremlerrel, akinek elméje nincsen száz lóerőre berendezve, és nem tud felemelkedni oly magasra, hogy megértse a gyakorlati életnek ezeket a nagyszabású felfedezéseit, hanem aki csak magábavonultan elmélkedik a természet csekély problémái és a gyakorlati ember különösségei felett, szóval, aki csak „magántudós”, „szobatudós” vagy ahogy tetszik.

T. P. I.

MOZGALOM.

Programm I.

A háború minden keserűségén, minden desillúzióján nyomott fáradtságán, azon az érzésen, hogy a progressio csődbe jutott; minden elkedvetlenedésen túl tudni kell azt és hinni kell abban, hogy nem a célkitűzés volt a rossz, a célkitűzés marad a régi: a módszer az, minek változni kell.

A célkitűzés marad a régi: a lehető legnagyobb jólét mindenkinek és a lehető legnagyobb szellemi erőfeszítés mindenkinnél.

De nem lehet és nem szabad folytatni azt a módszert, mely; nem tudta megakadályozni ezt a háborút, ezt az örült rohanást a világ nyomora és elbutulása felé – másképpen és jobban keli csinálni mindent.

A régi módszer gyors sikerre törekedett, fontosabb volt néki a numerus a kvalitásnál, a mutatós látszat a valódi ténylegességénél. Éppen ezért teljes tévedésben volt az erőviszonyok felől, túlbecsülte a saját erejét, lebecsülte a reakciót és borzasztó csalódás volt néki, mikor a háború megmutatta, hogy nem mindenki szocialista, aki valamely szakszervezet tagja és attól a progressivok nem lesznek többen, ha többféle néven nevezik magukat.

A régi módszer túlhangsúlyozta az egyéniséget a vezetőket és teljesen elmosta a vezetettekben., Veszélyeztette ezzel a vezetők önzetlenségét és elfojtotta ezzel a vezetettek öntudatosságát. Autokratikus egocentrismus fejlődött ki egyfelől és nyáj-progressiv másfelől. Borzasztó csalódás volt, mikor egyéni érdekből egyes vezérek revideálták a régi elveket és még borzasztó

több volt, mikor új ideológiájukat el tudták fogadtatni azzal, hogy nem változott a régi semmit.

A régi módszer túlságosan kevésbé volt pszichológiai. Nem számolt a legújabb lélektani eredményekkel. Az imponderabilitásokat általában lebecsülte, túlbecsülte az intellektus erejét az érzelmek rovására, csak tudatos erővel számolt és nem vette számításba a tudatlant, tanított inkább, semmint nevelt, ismereteket közölt és nem gondolkozni tanított a tömeglélekkel való gyakorlati foglalkozást átengedte a demagógiának. Borzasztó csalódás volt néki mikor jöttek eltemetett kísértetek, nemzeti gyűlölködés, a háború minden irracionalismusa, lappangó kegyetlenség, romboló eszközök tökéletesülése párhuzamosan az erkölcsi fejlődés visszacsuszamlásával, mikor jöttek a tömegek és ordítottak, hogy háborút akarnak, sürgős és haladéktalan, mindenén végig gázoló kívánságuk: a lövészárkok sivársága, a kenyérjegy szegénysége, ácsorgás, lakáshiány, halál és búsulás;. Ennek a katasztrófának a világiánál kell tekinteni a régi módszert. Nem így akarjuk és nem ezt. Alapos, maradandó, valódi sikereket akarunk. Biztosan akarunk előre menni és nem akarunk bukfcenszerűen visszazuhanni soha többet;

Önzetlenebb vezetőket akarunk és kritikusabb, individualisabb vezetetteket. Nem akarunk soha többé csalódnni azokban, kiket magunk fölé állítottunk, nem akarunk soha többé csalódnni azokban, kik jönnek mivelünk,.

Akarjuk, hölgy számoljanak az imponderabilitáikkal, az érzelmi erővel, a tudattalan kísérteteivel. Alázatosabbak legyünk ezentúl, mikor emberről lesz szó és inkább beletörődünk abba, hogy olyanok, mint amilyenek, semminthogy jöjjön újra ez a kiábrándulás.

De hogyan csináljuk ezt?

Saját magunkon kell kezdeni a dolgot. Nem szabad, hogy a tanítás annyira elfoglaljon, hogy ne érvünk rá a tanulásra. A lehető legnagyobb szellemi erőfeszítést magunknál kell kezdeni. Magunkat kell nevelni, magunkat kell fegyelmezni és magunknál kell kezdeni megvalósítani a reformokat.

Egyénenként kell agitálni, mert egy meg egy: biztosan kettő, de hogy egy és ezer több-e, az kétséges. Mindenki kezdje a környezetében. És senki nem mondhatja, hogy mostoha körülmények között van, reakciós vagy közönyös miliőben, mert ha progressívek között volna, nem volna szükség az agitációra.

Lépésről-lépésre új progressív organismusokat kell teremteni, lépésről-lépésre: vagyis az a körülmény, hogy valaki nem tudja

záros határidőn belül a progressiónak szállítani a kollektív társadalmat, nem mentesíti őt az alól, hogy kollektív szervezeteket egyáltalában ne csináljon. Itt rá kell mutatni arra, hogy a mindent vagy semmit elv a taktikában sikerrel nem alkalmazhatók. Itt állást kell foglalni minden Verelendung elmélet ellen. És a társadalmi összeomlást, mely katasztrófálisan és hirtelenül akarja az új világot megcsinálni, legfeljebb csak végső-kétségbeesett eszköznek tekintjük és nem fejlődési ideálnak. Állást kell foglalni azok ellen, kik ultraradikális köpenyükbé burkolózva nem tartják érdemesnek bármit is csinálni és mentesnek érzik magukat *minden* munkától. Ők azzal, hogy létezésükkel hozzájárultak a düh és harag érzéseknek a felébresztéséhez és ezzel fokozták a forradalmi élan, még távolról sem tettek eleget progressív kötelességeiknek. – Az alakítandó szervezeteknek progressíveknek kell lenni, vagyis ha gazdasági szervezetek, úgy legyenek kollektívek, ha kulturális szervezetek, úgy legyenek olyanok, hogy azok tagjai a legnagyobb szellemi erőfeszítést produkálják éppen azért, mert az illető szellemi munkát hivatásuknak érzik.: Ezekre a szervezetekre szükség van, hogy legyen progressív milió, hol az egyéni érdek harmóniában van a közérdekkel, hogy a progressio ne csupán ideál legyen, hanem egy kissé maga az élet

Távol attól, hogy csak élje mindenki a maga önző életét és távol az ellentétes aszkéta túlzástól, idealistákra, vagy mondjuk kollektív egoistákra van szükség, kik távolabbi célért, közelebbi önzésüket föl tudják áldozni, kik tudják, hogy a közösség érdekeinek minél jobb kielégítése saját érdekükben is áll.

De azoktól, kik képesek rá, többet is kellene kívánni. Kevesen vagyunk és gyengék és a tudás, a feladatok fölismerése kötelez! Ezeknek az önzetlenségből is többet kell nyújtaniok.

Olyan emberekre van szükségünk, kik belátják, hogy nem az a fontos, hogy a helyes és jó dolgokat ők csinálják meg, hanem hogy ezek megcsinálódjanak; kik szívesen dolgoznak és ha úgy jobb, átengedik a siker presztízsét másnak, mert elég nekik az a tudat, hogy bizonyos változásoknak ők voltak a megindítói. Mindenkinék energiai bizonyos percentjét minden körülmény között, saját érdekében is közcélra kell fordítania.. Csak ilyen emberek alkalmazhatják az új módszert. Ez az az etikai előfeltétel, mely nélkül az új módszer hívságos tanács, mely módszer egyébként! »em az elgondolásban eredeti, hisz mint lehetőség mindig meg volt, de ha megcsinálják, akkor új lesz!.

Ugyanezt a módszert kell alkalmazni minden konkrét realpolitikai célkitűzésnél. És a realpolitikában meg kell állapítani

a sorrendet és minden energiát azután egy cél felé kell tömöríteni. Ma, úgy látszik: mindennek előtt béke kellene, azután több közszabadság, azután több termelés.

Arról, hogy egyes konkrét viszonyok között, konkrét reakciók férfakkal szemben a módszer hogyan alkalmazandó, erről legközelebb.

JEGYZETEK.

Marx.

Ez is a nagyemberek végzete: egymással szembenálló csoportok találkoznak most Marx ünnepelésében. 100 éve született és 1918. év május 5-ik napján minden ország valamennyi munkáspártja ünnepet fog ülni. *Diszónoklatok* fognak elhangzani: Scheidemann és Lenin, Vandervele és Bernstein talán ugyanazon órában – bár különböző helyeken – fogják megállapítani, hogy azon az utón haladtak, melyet részükre Marx kijelölt. És ugyanezt gondolják majd Liebknecht és Adler.

Ne tépelődjünk, hogy melyikük követi Marxtot *tettel* és melyikük csak *szóval*. Nem téved, aki megállapítja, hogy mind-egyiknek igaza van. Mindenki Marxtot követi, csak ép hogy nem ugyanazt a Marxtot. Ez is a géniék végzete: a nagy felismeréseket rendeltetésük ellenére is fel lehet használni.

Száz éve született Marx és egy munkás, szorgalmas élet alatt sok oly törvényszerűséget állapított meg, sok oly célkitűzést propagált, melyek a sokszoros revízió dacára még ma is érvényesnek látszanak. De minden megállapításának van egy kardinális hiányossága: a gazdasági tényezők vizsgálata mellett elfelejtkezett a lelki tényezőkről. A tömegekkel pedig megtörténik, hogy ép a gazdasági tényezőkről feledkeznek meg és bármennyire is hihetetlennek lássák, nem respektálják a társadalmi és gazdasági törvényszerűségeket. Új törvényeket hozhatott Marx, de nem hozta az új embert. És azok *többsége*, kik ma Marxtot ünnepe-

lik és idézik, ugyancsak nem voltak képesek az új embert önmagukban és embertársaikban megteremteni. Maguk is öreg emberek, maguk is száz év előtt születtek. Egy új vallás papjai ők, kik dogmákká rögzítették a folyton változót, kik új Józsuákként meg akarják állítani a napot, mely Marx életében tűnt fel a *nyugati* láthatárról. Az öreg papok egyre a tradicionális imákat mormolgatják: történelmi materializmus, tőke akkumuláció, a kapitalizmus csődje, parlamentarizmus és választójog. És nem akarják észrevenni, hogy a várt események a legforróbb óhajra sem következnek be. Nem akarják észrevenni, hogy megváltoztak a hatalmi viszonyok és hatalmi eszközök, hogy megváltoztak a társadalmi érdekek és törvényszerűségeik és hogy az ember az egyetlen a nagyszámú tényező között, amely mindezek ellenére sem változott. De a nap sem nyugaton kel már fel, honnan Marx óta minden vates várta.

(Rs. Zn.)

Diákgyűlés a régi országházban.

A magyar közélet kicsinyített képe nyüzsgött és viharzott a isnap a régi országházban. Megint összecsapott a jóakaratók kicsiny vezérkara és a nincstelenek rendezetlen mezei hada a reakció jól szervezett gárdájával. Amióta egyszer gyermekek elindultak gyermeki hittel, parittyával és fakelevézzel: keresztes hadjáratra a pogányok jól fölfegyverkezett és harcokban edzett seregei ellen, azóta sokszor bebizonyult, hogy a lelkesedés magában és minden nélkül még nem elég a győzelemhez. Ennek az estének is ez

is volt a tanulása. Ám a reakció öröme még korai. A valláserkölcös leventéből alakult kórusnak, mely karnestéri kommandóra ordította és éljenzett azon az estén, kár sietni a győzelmi riadóval. A gyermekek keresztes hadjárata után következik a katonák keresztes hadjárata. Jis a diákszociálpolitika meglesz, nemcsak azért, mert égető társadalmi szükséglet, de azért is, mivel kívánalmi oly nevetségesen csekélyek, hogy a kérdés napirendről való levétele egyre inkább a politikai okosság követelménye lesz a konzervativizmus számára is. Ami a Zsemberyék diák-hitbizományait illeti, mi is hisszük, hogy ezek a bagolyvárak megostromlandók, de nem bevonulás, hanem lerombolás céljából. Le kell rombolni a magyar közéleti romlottság e tenyésztelepeit, ahol a magyar politika¹ élet ifjú lovagjai, a magyar választási erkölcsök, a demagógia, a sógor-kommandó rendszer alapelveit sajátították el. És a diákság most alakuló típusa a dolgozva tanuló polgár, föl fogja építeni helyökbé a maga szerveit, mely érettségének, jelentőségének és önértetének megfelelő.

(ma.)

Tömegvilkosság.

Ez egyszer a hazugság ősi primitív formájában terjedt tova, szájról-szájra adták és egy nap alatt egész Budapest tudott róla, hogy 14 gyermekholtestet találtak az angyalföldi jégvermekben. De másnap jöttek a riporterek és kegyetlen komolysággal mutatták ki, hogy alaptalan rémhír az egész.

Ez az eset nem mosolygásra készítő, de nem is lehet szó nélkül elhaladni mellette. Mert két tanulása is van.

1. Most az egyszer szerepcsere történt. Mert mostanában a rendes folyóiratok a nyomtatott betű terjeszti a hazugságot, és csak titokban, suttozó ajkak között bujkált az igazság. De akkor az emberek, – vagy a nem emberek: a hírlaphívők – meggyőződését, fanatikus és fantasztikus eltévelyedését nem volt könnyű korrigálni. Ha nyomtatásban olvassák: négy év előtti mesék még ma is valósággá merevülnek. Ha valószínűvének: annál inkább lehet bennük hinni. Természetes tehát, amikor egy alapjában nem lehetetlen hír terjed el, – néhány sornyí nyomtatott szó kipusztít minden ezirányú feltevést az olvasóban.

2. Budapest lázban volt. Tömegvilkosságról beszéltek és haragos felháborodás érteit a szavakban. 14 halott, – mondták rémülten és elkeseredve az emberek. Tizennégy halott! Egezerkilencszáztizennyolcban!
Rs. Zn.

Richthofen százados.

Megállapították és fájdalmas cikkeken közölték, hogy Richthofen százados, a hős, a repülők legröpülőbbike, meghalt. Nem a légi harcra akarunk ezzel kapcsolatban szakszerű ismertetést adni, sem pedig Richthofen érdemeiről. Egszerűen csak rá kívánunk mutatni arra, hogy a hős is ember volt, ki könyvében*) meglehetősen pöröre vetkőzött. Ép oly ember volt, mint a sok millió, kik egymást a szolidaritás nemzetközi jogán embernek titulálják.

Minden kommentár nélkül íme néhány részlet Richthofen könyvéből:

„Miután Oroszországban vállalkozásunk lassanként megakadt, váratlanul Ostendébe helyeztek át a nagy harci repülőgépekhez (1915. augusztus 21). Egy régi ismerősömmel, Zeumerrel találkoztam itt, de ezenfelül vonzott engem a „nagy harci repülőgép” elnevezés is....”

„Nagy harci repülőgépeknek, mely bombák szállítására kiválóan alkalmasnak bizonyult, meg volt az az ostoba tulajdonsága, hogy a ledobott bombák becsapását rosszul lehetett megfigyelni, mert a repülőgép már a bomba lehajtása után átsiklott a cél felett és azt szárnyaival teljesen eltakarta. Ez mindig bosszantott engem, mert így nem volt eléggé tréfás. Ha lennt dörren és a kedves szürkés-fehér felhőket látjuk, amint azok a cél közelében lebegnek, – az nagy örömet okoz az embernek....”

„Mindenért lehet lelkesedni. Így én egy ideig ezekért a bombavetésekért lelkesedtem. Különös tréfa volt az, midőn az alatt levő testvéreket megdobálhattam....”

„Amit Bölcke mondott, az volt a mi szentírásunk. A legutóbbi napokban, miként mondotta, reggelijéhez legalább egy, de gyakran két angolt lőtt le....”

„Soha életemben nem találtam szebb vadászterületet, mint a Sommesata napjaiban....”

„Ha lelöttem egy angolt, úgy vadászszenvédeylem a legközelebbi negyedórára ki volt elégítve. Ezért nem vagyok képes két angolt közvetlenül egy-

*) Rittmeister Manfred Freiherr von Richthofen: Der rote Kampfflieger. Ullstein. 1917.

másután lelőni. Ha az egyik lezuhant, úgy én már teljes kielégülést éreztem.”

Emlékezzünk régiekről . . .

Vajjon emlékszik-e még a hálátlan utókor az régi magyar ifjak"-ra? Akik anno, óh nem is Krisztus urunk születése előtt, hanem jó egyezer és sok sok száz évvel utána vérszerződést kötöttek egymással, hogy fekete lobogójuk alá tömörülten megállítják a földet forgásában és holt pontra juttatják a Kárpátok bérceitől körülzárt szép Magyarországon. Akik hadat üzentek mindannak, ami a múltakkal szemben haladást jelentett s szembeszálltak mindazokkal, akik e „naptalan kelet” miről sem tudó leányos ártatlanságát meg akarták mételezni a bűnös nyugat ideálromboló kultúrájával és akik a mozdulatlanságban megkövesedett civilizáció helyébe a megváltozott életfeltételekhez alkalmazkodni tudó civilizációt akartak létrehozni.

Az ezer magyar ifjak – hús éve sincs annak – hősieks elszántsággal – felvágják karjaikon az ereket s frissen párolgó véruket kehelyszerű edénybe csorgatták, amit pediglen tettek nem is annyira az ősi rítus kedvéért, hanem főképen azért, mert ebben a fajakeveredett világban senkiről sem lehet bizony tudni, hogy valóban kék vér csörgedez-e ereiben. A vérmustrálás körül ügylátszik nemis volt nagyobb baj, mert az ezer magyar ifjú kibontotta a gyászlobogót és küzdelemre készen kilépett a közéleti porondra. Mintha a régi magyar virtus megerősödve kelt volna új életre bennük, rövid néhány hét alatt sikerült a tudomány szentelt hajlékát, az egyetemet vad harcok színterévé tenniük s dicsérettel említtessék meg nevük – jól állták meg helyüket.

Akik azelőtt oly csöndesek voltak a tudományos és világnézeti viták alatt, s nagy szerényen sohasem voltak láthatók a laboratóriumok lombikjai mellett, most egyszerre megtalálták önmagukat s a vad emberi ösztönök fékevesztettsége közben – mint maguk hirdették – főnixként ifjodott meg bennük a sok tespedések korai halottja: az ősi magyar erény.

És mennyi hőstetteiket jegyezte fel a krónika. . . . Mert mind hívők voltak ők, amikor az egyetemi tantermek falain levő, de nem a szeretetnek, hanem a felekezeti gyűlölségnek szimbólumául szolgáló keresztet hivatalos eltávolítását kellett megakadályozni, vagy amikor a tanítás és tanulás szabadságának nagy elve mellett merészen lándzsát törő egyik professzornak szavait kellett világraszóló

botrányba fullasztani s ott voltak végül az utcákon is, amikor az erőhöz jutó, munkástömegek útjait kellett rendőri segédlet mellett keresztelni. De felbuzogott az ősi vér a szervezett hadjáratok pihenője közben magánszorgalomból üzött szelíd portyázásokon is, amikor négyesével, ötösével táboroztak az egyetemi folyósokon és megtámadták a könyvekkel hónuk alatt tanulni siető vérszegény, vagy gömnyedthátú diáktársaikat, amiért azok orréle nem felelt meg telsen azoknak a formáknak, amelyek e részben a görög és római szobrok alakjai nyomán egyedül társaságképes formák gyanánt a közvéleményben kialakultak.

Hányszor kérdeztük magunkban, hogy bol vannak most vagy hová lettek azóta az ezer magyar ifjak, akik szerették a harcot magáért a harcért s akik oly lázas türelmetlenséggel kerestek mindenütt terepet és alkalmat a lelkük mélyén szunnyadó indulatok és vitézi hevületek kiélésére, hogy egyéb lehetőség híján – bizonyára vérző lélekkel és szívük ellenére – tették ezt csak gyengébb fizikumú, de egyébként is védtelen társaikkal szemben.

Vajjon hova lettek? .... A krónika alig egy párról emlékszik meg azóta közülük. Híressé talán csak egy lett közülük, de annak azután sikerült országos hírnévre vergődni. Vezér volt s a legnagyobb és legmelegebb harcok közepe hűtlenül elhagyta őrhelyét és félmillió közpénzzel szebb vidékek felé vitorlázott, miközben aligha csendült meg vezérségre hivatott, fenkölt lelkében a költő intő szava, hogy: „itt élned és meghalnod kell”.

E végzetes csapás folytán a kilencszáz-kilencvenkilencre fogyatkozott ezer magyar ifjak harci kedve is mintha lelohadt volna, csöndesebbek lettek s a honjövőjén merengő búbanatukkal visszavonultak a csöndes faluk végén meghúzódó nemesi kúriák árnyas kertjeibe, vagy a cifra hajduktól őrzött vármegyeházák poros irodaszobáiba, ahol szomorúan elmerenghetnek az idők változásain és az emberi gyarlóságokon. Az idő pedig alaposan túlhaladt rajtuk, fájdalmas rezignációval láthatták, hogy mint tör át a nyugati szél a Kárpátok kínai falán is, meg kellett érniük, hogy a fiatalság zászlóvivői például olyanok is lehetnek, akik nem egy dicsőséges hadvezérről nevezték el magukat, hanem valami olasz csillagászról, akiről ők csak azt tudták, hogy egyszer régen nagyon csökönyösen viselkedett.

És a legutolsó napokig azt hittük,

hogy a levitézlett ezer magyar ifjak végképen eltűntek a közélet színteréről, hogy most már csak csöndes borozgatások és pipaszó mellett emlékeznek vissza azokra az időkre, amikor még egyszer utoljára megpezsdült a magyar vér és feltört a régi virtus, nehogy karcapás nélkül engedessék át a hűbéri, rendi Magyarország a nyugati levegőtől részegült korcs epigonoknak.

De ők most jelentkeztek. Kísértetjárás van ma Európában, mintha visszafelé forgatnák az emberiség történetének filmjét, rég letűnt emberek, eltemetett eszmék viaskodnak újból dicstelen érvényesüléskért. Az ezer magyar ifjak sem maradtak ki a szellemjárásból. a bagolyvárak éji lakói újból hallatják huhogó hangjukat és vészjelként végighordottak az országban a véres kardot.

Egy, a minap lezajlott diákgyűlésen találkoztunk ismét az ezer magyar ifjakkal, vagy méltó utódaikkal. Azon a gyűlésen arról akartak tárgyalni, hogy mi-

képen lehetne a nyomorgó diákok helyzetén javítani. Az ezer magyar ifjaknak pedig csak alkalom kellett egy kis honmentésre és felvonultak zárt sorokban, kriptadohot terjesztvén maguk körül.

A honmentés ezúttal is sikerült. Olyan lármát, zsvajt és botrányt csaptak, hogy az ország népe attól nem is fogja talán meghallani a magukra hagyott, nyomorgó diákok velőig ható segélykiáltását.

Egy darab Magyarország birkózott ott a porondon s ezúttal is, mint rendesen az eszme, az ideál, maradt ott vesztesen, legyűrve és porba tiporva. Az ezer magyar ifjú pedig megmentette a magyar becsületet, az ősi erényt s mint akik. jó végezték dolgukat, visszatérnek siri lakukba, a magyar vármegyébe, nemesi kastélyokba, ősi birtokokra, ahonnet kívándoroltatták azt a magyar népet, amelynek szent érdekét hangoztatják, valahányszor duhajkodó, veszedekős kedvük támad,

(d. s.)

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE.

Szociálpolitikai gondoskodás és a diákság.

Minden szociálpolitikának bevallott célja azoknak a hátrányoknak és bajoknak a kiegyenlítése, illetve ellensúlyozása, amelyek egyes embereket vagy embercsoportokat a létért való küzdelem során *önhibájukon kívül*, emberi gondossággal el nem háriható *társadalmi vagy természeti körülmények* közrehatása folytán érik.

Ily gondoskodásra elsősorban és legfőképpen azoknak van szükségük, akiket a termelés terén betöltött szerepük csupán *egyik napról a másikra* tud a létharc gondjain átsegíteni, akik fáradságos testi vagy szellemi munkájukkal csakis a *létminimumot* tudják maguknak és hozzátartozóiknak biztosítani, de a bekövetkező bajokkal és károsodásokkal szemben megfelelő tartaléktökével felvértezve nincsenek.

Ez a gondoskodás történhetik *önsegélyezés* útján, amikor az előre nem látott esemény folytán bekövetkezett kár a közösség tagjai között való megosztás folytán aránylag könnyebben viselhető el s történhetik *állami* vagy *társadalmi beavatkozással*, amikor magasabb érdekek követelik hogy a gondoskodás alá vont egyének a káros kihatások súlyosabb következményeitől megóvassanak.

Az alapvető különbség azonban nem a gondoskodó alany személyében, hanem a gondoskodás *módjában* van. Az előállható számos, sokszor talán csak fokozatbeli különbségeket e téren, két élesen elhatárolt csoportba tömöríthetjük, amikor egyszerűség kedvéért is a gondoskodásnak *extenzív* és *intenzív* fajairól fogunk szólni. Az elsőnek jellemzője, hogy csak a *már beállott* bajt és kárt orvosolja, vagy inkább enyhíti, anélkül azonban, hogy bármit is tenne annak megakadályozására, hogy a *jövőben* azonos okokból hasonló károsodások előállhassanak. Ehhez a csoporthoz tartozik a *jótekonyságnak* ezernyi válfaja, de ehhez a csoporthoz tartozik mai szervezetében még jórészt a munkások betegsegélyezési biztosítása is, amely csakis az

ipari termelés során már bekövetkezett munkaképtelenség esetén nyújt megfelelő segítséget.

Az *intenzív gondoskodás* ezzel szemben működésének súlypontját a *prevenatív intézkedésekre*, a bajokat és károkat *megelőző* tevékenységekre helyezi s a *társadalmi lét objektív jeltételeinek megváltoztatásával* igyekszik az előállható veszedelmeket már a kútforrásnál visszaszorítani és a lehetőség szerint teljesen kiküszöbölni.

Kétségtelen, hogy a szociálpolitikai gondoskodás igazán értékes és jelentős eredményeket csak ez utóbbi módon érhet el. A bajok kútforrása és eredete azonban annyira *egybeesik* a jelenlegi igazságtalan s egy eltörpülő kisebbség uralmát és munkátlan jólétét a nagy tömegek kárára biztosító *társadalmi berendezkedéssel*, hogy valójában intenzív gondoskodásról ezidőszerint szó sem lehet. Az a gondoskodás, amely egyáltalában lehetséges, nem alkalmas arra, hogy az általános *életnivót bármily csekély fokkal is magasabbra emelje* s mint *Lasalle* mondotta, csak arra jó, hogy átmenetileg segítsen azokban az esetekben, amikor »egyesek véletlenül, vagy szükségszerűen még a *munkásosztály normális helyzeténél* is alább kerülnek».

Amikor tehát *annak szükségességét hangsúlyozzuk, hogy a diákság is vonassék be a szociálpolitikai gondoskodás és biztosítás körébe*, egyszersmind annak az óhajunknak is kifejezést adtunk, hogy ez a gondoskodás *intenzív és intézményes* legyen.

Teljes tárgyilagosság mellett azonban le kell szögeznünk két tényt, amelyek talán a gyakorlati megoldás szempontjából fontosak. Az egyik az, hogy a diákság esetében az intenzív gondoskodásnak ugyanolyan, vagy még súlyosabb akadályai vannak, mint egyébként, a másik pedig, hogy az extenzív gondoskodás viszont a diákságnál kevesebb kárt és veszedelmet rejt magában, mint a többi társadalmi osztályoknál.

A diákságnak a gondoskodásra utaltsága ugyanis *nem elsődleges társadalmi jelenség*, hanem anyagi jólétük vagy sínylődésük szorosan és elválaszthatatlanul szülők társadalmi helyzetéhez kapcsolódik. Intenzív gondoskodás a diákság helyzetében tehát csak az lehet, amely az Őket eltartó vagy segélyező, de igen gyakran az általuk eltartott szülők társadalmi helyzetét is gyökeresen megjavítja, –¹ ebből a szempontból a kérdés az általános társadalmi kérdés megoldásával egyenlően súlyos nehézségeket jelent, de további súlyosbítás rejlik abban, hogy a diákság rendszerint *már nem tartozik szervesen ahhoz az osztályhoz*, amelynek társadalmi helyzete determinálja az ő helyzetét is s nem részesülhet azokban az eredményekben és kedvezményekben, amelyeket azok az osztályösszeség *szolidaritása* révén, mint személyhez kapcsolódó előnyöket maguknak kívívnak.

A másik tény igazolására pedig szolgáljon megfontolásul az, hogy a diákkor tulajdonképpen csak *átmeneti* állapotot jelent, mindössze néhány évig tart s így a diák éppen arra az *időleges* hatályú gondoskodásra szorul, amelyet az extenzív gondoskodás *még nyújtani képes*. A diáknak, mint embernek, társadalmi érdekei teljesen egybeesnek az egyetemleges emberi érdekekkel, de speciálisan helyzeti érdekei, mint diáknak, kielégíthetők olyan eszközökkel is, amelyek a nagy társadalmi kérdés megoldásánál, éppen jelentéktelenségüknél fogva, számba sem jöhetnek.

A *budapesti diáknyomorról*, a háborút néhány évvel megelőző időben a *Galilei-kör* kör által rendezett statisztikai felvétel megdöbbentő adatokat szolgáltatott arra, hogy milyen elszomorító körülmények között mennyire magára hagyottan vív elkeseredett harcot a megélhetésért s küzd elszántan az elmerülés ellen az a szerencsétlen diák, akit rossz sorsa támogatás nélkül, két keze végy esze munkájára utaltan dobott ebbe a nagyvárossá hirtelen serdült épülettömkeleg lélekvesztőibe, ahol felelős és felelőtlen tényezők egyformán kacér könnyűséggel térnek napi-

rendre minden olyan kérdés felett, mely közvetlen veszéllyel nem fenyegeti kényelmi és biztonsági helyzetüket.

A diáknyomor tényleg nem hangos, nem kiabáló, nem áll ki meztelen testet felfedő rongyokban az utcasarokra, ritkán és alig kér valamit s főképen semmitsem hangosan, nem kényszeríti barázdás ráncokba az emberek sorsát intéző hatalmaságok márványfényességű homlokait.

De vajjon azért nincs-e diáknyomor? Javult-e a helyzet a háború kitörése óta eltelt néhány esztendő alatt? Vajjon a háború, mely oly sok ezernek sorsán oly nagyot lendített fölfelé, s annyi sok milliányi embert taszított a nyomorúság örvénylő mélységeibe, vajjon a diákembert hova sodorta?

Sajnos a diákokhoz nem ért el a „magas konjunktúra” hullámverése. A társadalmi nyomor terjedésével és mélyülésével a kereső diáknak helyzete csak rosszabbodott. A lakás és élelem, a ruházkodás, tankönyvek és taneszközök, betegség esetén orvos és gyógyszer megszerzése és előteremtése, a mai viszonyok között olyan problémákká nőttek ki magukat, amelyek messze túlhaladják a síheder diák-vállak teherbíró képességét.

A fővárosban ma drága pénzen sem kapható lakás, vajjon milyen lakhelye lehet a diáknak szegényes néhány koronájáért. Mily tápértékű ételeket juttathat fejlődésben levő fizikumának, amikor oly összegeket kell azokért fizetni, amelyekkel diák csak merész elgondolásai közben szokott rendelkezni. És hol maradnak a a megélhetés ezernyi – oh mostan nem is apró – többi gondjai!

Kifejtettük már fentebb, hogy az állam vagy társadalom által a jelenben is nyújtható, habár csak extenzív gondoskodás a diákság esetében – ha rendszerben s nem ötletszerűleg történik – többé-kevésbé célra vezető is lehet. De sajnos még csak bátortalan kísérletezéseknek nyomát sem láthatjuk. Vajjon nem önmaga alatt vágja a fát az a társadalom, amely a jövő értelmiség fejlődésének útját semmivel sem egyengeti és annak irányával szemben ily nagyfokú nemtörődömséget tanúsít.

A jelenlegi háború némileg tisztultabb helyzetet teremt a társadalmi tagozódás terén. Az egymáshoz tartozókat szorosabb érdekközösségekbe kényszeríti és a szembenállókkal mutatkozó ellentéteket kielesíti. A dolgozó és kényért kereső diáknak is fel kell ismernie osztályhelyzetét és meg kell találnia azt az utat, amely azokhoz vezet el, akik az alapjában rossz és helytelen berendezkedésű társadalom gyökeres megváltoztatásával akarják az ebből eredő társadalmi bajokat – s talán nem is utolsó sorban a proletárdiák szomorú helyzetét – orvosolni. Mi tisztán látjuk, hogy a diákság egy része már rá is tért erre az útra, tisztán látjuk és örülünk ennek, mert az egyetlen mód arra, hogy úgy segítsenek magukon, hogy ezzel a társadalmi haladást is szolgálják.

Mi – ismételjük – nem féltjük a diákságot ettől az úttól, de csodálkozással látjuk, hogy azok, akik ebben érthető okokból nagy nemzeti és társadalmi veszedelmet látnak s folytonosan erről szavalnak, nem síéinek megragadni azt a kínálkozó eszközt, amellyel ideig-óráig ellensúlyozhatják ezt a „veszedelmet” s nem sietnek a szociálpolitikai gondoskodás „védőszármányai” alá vonni a világos látásra és öntudatos cselekvésre ébredő ifjúságot.

Darvas Simon.

Országos Diáklap Egyesület

Adva van egynéhány egyetemi polgár, akik részint a maguk, részint kollégáik bőrén tapasztalják a háborús nyomorúság egyik speciális és talán legtragikusabb jelenségét, a diáknyomorúságot. Ugyanakkor adva van egynéhány hivatalosan elismert diákjóléti intézmény, melyeknek a diáknyomorúság enyhítése lenne a feladatuk,, de amelyek eme feladatuknak megfelelni vagy nem képesek, vagy talán nem is akar-

nak. A fentnevezett egynehány egyetemi polgár úgy találja, hogy a dolgok ilyen állapota nincsen rendén és ezért elhatározza, hogy ezen változtatni fog. És mivel látták és látják, hogy a diákság minden akciója előbb-utóbb (inkább előbb, mint utóbb) a legszenvedélyesebb párharcokba fül, a múltakon okulva, ezen egyetemi polgárok ügyesen és óvatosan fognak a dologhoz. Sorra járják az összes dékánokat, a rektorokat, nagy propagandát csinálnak a sajtóban, heteken, vagy pláne hónapodon keresztül kürtölik világgá, hogy ők pártatlanok, ők függetlenek mindenkitől, önekik nincs is más, csak gazdasági programjuk, és ezt a programot is a legloyálisabb, legudvariasabb eszközökkel akarják megvalósítani. Ügyes fellépésükkel és a pártatlanság és tárgyilagosság örökös hangsúlyozásával megnyerik néhány társadalmi és a legtöbb egyetemi előkelőség tetszését, és a legszebb reményekkel hirdetik meg a régi képviselőházban tartandó alakuló közgyűlésüket. Eddig a dolog rendben van.

Hogy mi történt az április 27-iki gyűlésen, azt mindenki olvashatta a napilapokban. Minket itt csak az érdekel, hogy a „Burgfriede“ jelszavával megindított közgyűlés csakhamar annyira elfajult, hogy a szónokoknak tüdejük kifáradt, de az óriási lármát túlkiabálni mégsem tudták, hogy csakhamar két párt állott egymással szemben, melyeknek még az elhelyezkedése is mintha parlamenti mintára történt volna. Mi szomorúan jellemzőnek találjuk, hogy a „csirkefogó”, „kocsis”, „banda” és hasonló parlamentáris kifejezések csak úgy röpködtek a levegőben, hogy az elnök, a higgadt és konciliáns kegyelmes ur hiába tört össze két csengőt is, a nagy sivajt lecsendesíteni nem tudta, hogy kitört az elfojtott gyűlölködés vihara, melyet semmilyen hatalom sem volt képes megállítani és amely minden további tárgyalást lehetetlenné tett.

Ennyit a tényekről. És most nézzük a történeteket a kritikus szemével. Mi történt itt tulajdonképen? Semmi különös. Az, ami ezerszer és tízezerszer megtörtént már Magyarország és az egész emberiség történetében. Megindult egy loyális, elvtelen és gerinctelen akció, amely ezen helyrehozhatatlan strukturális hibáit pártatlanságával és függetlenségével akarta leplezni. És amikor a nyilvánosság elé lépett ez a nagy beharangozásokkal megindult mozgalom, akkor kiderült, hogy a gyakorlati életben pártatlanság nem létezik, hogy a gyakorlati élet elvtelen libegéseket nem tűr meg, hogy a gyakorlati élet durva kezekkel löki az embereket az egyik vagy másik irányba, hogy szép dolog – elméletileg – a mindenkinek tetszeni akarás, de megvalósíthatatlan, és hogy nem lehet valami olyan ideálisan szép, hogy ne akadjanak emberek, akik förtelmesen csúnyának ne találják. Hibás tételekkel, hibás számításokkal akartak újból nagyszerű épületet felépíteni, mint kis és nagy dolgokban annyiszor a történelem folyamán, és az épület az első fuvallatra újból összeomlott, mint annyiszor a történelem folyamán.

Ezzel a néhány sorral mi az ügyet befejezettnek tekintjük. Még csak egy következtetést akarunk hozzáfűzni, melyet aki akar elfogadhat, aki nem, nem. Ez pedig a következő:

Igen szomorú, igen sötét, nagyon elmaradt és túlzottan reakciós országban élünk. Ebben az országban és amíg ilyen ez az ország – figyeljenek ide pártatlan és óvatos kollégáink – ebben az országban, és amíg ilyen ez az ország, addig itt az igazán pártatlan embernek csak egyetlen választása van, és ez: a nyílt és őszinte radikalizmus. (h)

Nem tudom, hogy jut eszembe a patriotizmus, ha a tudomány birodalmában akar szerepelni, piszkos alak, kit gallérjánál fogva kell onnan kiröpíteni»
Schopenhauer

Népegészségügyi kiállítás.

A társadalmi egészségtan azon irányának, mely a mai társadalmi és gazdasági viszonyok között akar az egészségügyön javítani, helyesebben népegészséget teremteni, egyik kedvelt eszköze a kiállítások, előadások rendezése. Ily kiállításokkal azonban a betegségeket előidéző tényezők közül csak azok küszöbölhetők ki, amelyek magától a tömegtől, illetve ennek kulturáltságától függenek. A rajta kívül álló faktorok, elsősorban a tömegnyomor és ennek következményeképpen a rossz táplálkozási és rossz lakásviszonyok csak a mai gazdasági rend gyökeres átalakításával változtathatók meg. A nagy Alföld kiscgazdái a háború előtt meglehetősen jó anyagi viszonyok között éltek, mégis lehetetlenül rossz lakásaik és a higiéné leg-
elemibb szabályainak nem ismerése folytán a tuberkulózis terjedése és a csecsemőhalálozás közöttük rendkívül nagymértékű volt. Itt nem a gazdasági, hanem a tömegtől függő tényezők hatnak, tehát javíthatunk a betegségi állapotokon azáltal, ha a népet megfelelőleg kioktatjuk, hogyan kell egészségesen élnie.

A kiállítás rendezőségének főtevése, hogy lehetőleg képekben mutassa be azt is, amit tenni kell az egészség megtartása érdekében, s azt is, amit nem szabad tenni. A képek igazságának támogatására szolgálnak a statisztikai felvételek, melyek nagyrészt igen helyesen grafikusán gyakorlati szempontokból fontos összehasonlításokkal szemléltetik. Ott látják Paris térképét a vagyoneelosztódás, egy másikat pedig a tuberkulózis elterjedésének feltüntetésével. Ahol a nyomor, ott a gumókor, ahol a vagyon, ott az egészséges, hosszú élet. Egy grafikonból és a mellette levő magyarázattól kiolvashatjuk, hogy Németországban 1909-ben a szeszes italokra fordított kiadások összege 3-8 milliárd márka, a birodalom összes kiadásai pedig ugyanezen évben 36 milliárdot tettek ki, amelyből iskolákra 524 millió jutott. Sorozatos képek mutatják be, hogyan kell ápolni a csecsemőt, mire kell vigyázni a háztartásban, hogy megsemmisítsük a kívülről behozott fertőző csirákat. Mit kell tenni, ha tüdővésztes beteg van a családban, milyen a tüdővésztesek szanatóriumi gondozása. A képekkel kapcsolatban ott láthatók az egészségtan legfontosabb szabályai könnyen érthető és megjegyezhető fogalmazásokban.

A kiállítás egyes termei az alkohol, tuberkulózis, csecsemővédelem, tisztaság, háztartás higiénéja, venereás betegségek elleni küzdelem ügyét szolgálják. Kiegészítésként és magyarázatul a kiállítás színhelyén előadásokat is tartottak a higiéné fontosabb kérdéseiről. Mindkettőt a Társadalmi Múzeum rendezte az V. ker. Nép-ház termeiben.

(R. B.)

SZERKESZTŐSÉGI POSTA.

Olvasóinkhoz. Szerkesztőségi postánkban az olvasók kérdéseire válaszolunk. Egyetemi és tanulmányi ügyekben felvilágosítást adunk, elméleti kérdésekben rövid tájékoztatást nyújtunk. Azokkal, kik bizonyos stúdiumok vagy problémák iránt érdeklődnek, a tanulmányhoz szükséges bibliográfiát közöljük. – F. M. Kolozsvár. Cikket, könyvismertetést bárkitől elfogadunk, ha az a tudományos követelményeknek megfelel.

Felelős szerkesztő és kiadó: dr. Kádas Zoltán.

Szerkesztőséget illető leveleket a szerkesztő címére (VIII., Baross-utca 59.) küldjünk.

Kiadóhivatal: IV., Molnár-utca 2.

ELEK-VÁRNAI-NYOMDA BUDAPEST, IV., RÉGI POSTA-UTCA 3.